

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERSİ
ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR AKTARIMI VE KÜLTÜREL KİMLİK
GELİŞTİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ
K.Burcu SERTKAYA

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
(Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı)

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERSİ
ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR AKTARIMI VE KÜLTÜREL KİMLİK
GELİŞTİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

K.Burcu SERTKAYA

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKGÜN

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün ^{ilköğretim}.....Anabilim Dalı'nda
2007.12.54.1002 numaralı Kamile Burcu SEZİRKAYA.....'in hazırladığı
"Balıkesir İ. Gıda ve Su Bilimleri Öğretim ve Araştırma" konulu ~~DOKTORA~~YÜKSEK
LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Sınav Yönetmeliği uyarınca 24.09.2010 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara
alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar
verilmiştir.

Doç. Dr. Cevat ÖZTUTAN
Başkan.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ALBÜK
.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Bilal YILDIZIL
.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

14.10.2010

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Oya AYTEMİZ SEYMEN
(Unvanı, Adı, Soyadı)

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler dersinin en genel amaçlarından biri sosyalleşmedir. Bu da toplum bireylerinin sağlıklı ilişkiler kurması ve kendi içinde bütünlük sağlamasıyla gerçekleşir. Toplumun kendi içinde ortak değerlere, beğenilere, bakış açılarına ve ortak davranış kalıplarına sahip olması gerekir. Tüm bunlar da ortak bir kültüre sahip olmakla sağlanabilir. Sahip olunan bu kültür, toplum içinde uyumun başlıca sağlayıcılarından biridir. Dolayısıyla bir toplumda sorunsuzca yaşayabilmek için, az ya da çok o toplumun kültürüne sahip olmak ya da uyum sağlamak gerekmektedir.

Bireylerin sahip olduğu kültürü benimseyip kültürünün devamlılığına yardımcı olmak amacıyla çaba sarf etmesi, kültürel bir kimliğe sahip olması, kimliğin aidiyet ve sorumluluklarını yerine getiriyor olmasıyla gerçekleşebilir. Sosyal Bilgiler dersi de öğrencinin sosyalizasyon sürecinde kültürünü öğrenmesi ve kültürel kimliğe sahip olması yolunda en önemli görevi üstlenen ders konumundadır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretimin Amaçları ve Sosyal Bilgiler dersi programlarında kültür aktarımı yapılan bölümlere vurgu yapılarak değerlendirme yapılmıştır. İkinci bölümde, kültür aktarımını gerekli kılan nedenler üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde kültürel kimlik geliştirmenin kapsamı ve kültürel kimliğin gelişim aşamaları açıklanmış, ayrıca çalışmanın temel problemini oluşturan Sosyal Bilgiler öğretiminde kültür aktarımının kültürel kimliğin gelişimine etkisi incelenmiştir.

Araştırma süresince çalışmalarımda yol gösterici olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKGÜN' e, araştırma boyunca desteklerini ve sabırlarını hiç eksiltmeyen, başta değerli annem Ayşe SERTKAYA olmak üzere tüm aileme, fikirleri ve önerileriyle araştırmamı şekillendirmemde büyük yardımları

olan arkadaşlarıma, hayatta olmasa da varlığını ve desteğini her an hissettiğim canım ağabeyim M. Rafet SERTKAYA' ya teşekkür ederim.

K. Burcu SERTKAYA

ÖZET

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE KÜLTÜR AKTARIMI VE KÜLTÜREL KİMLİK GELİŞTİRME

SERTKAYA, K.Burcu

Yüksek Lisans, ilköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKGÜN

2010, 85 Sayfa

Bu çalışma ile, ilköğretim okullarında II. Kademe Sosyal Bilgiler dersi eğitiminin, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimine sağladığı katkılar araştırılmıştır. Çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu yöntem ile Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 1968, 1998 ve 2005 yılları 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programları incelenmiş, Sosyal Bilgiler ile kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bölümler değerlendirilmiştir.

Kültür, insanların oluşturduğu toplumu bir arada tutan en güçlü bağıdır. Dil, din, tarih birliği gibi güçlü öğelerin birleşimiyle kültür dediğimiz bağlayıcı, bütünleştirici ve belirleyici unsur meydana gelir. Kültürü korumak ve devamını sağlamak milletlerin ayakta durabilmesinin en temel zorunluluğudur. Bunu sağlayabilmek için de toplumlarda kültürel kimlik sahibi bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Kültürel kimlik kazandırmanın en doğru ve sistemli olarak gerçekleştirildiği yer olan okullarımızda da Sosyal Bilgiler dersi bu amacı gerçekleştirmekte en önemli rolü oynar.

Araştırmanın sonuçlarına göre; 1968, 1998 ve 2005 yılları İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programları içerisinde 2005 yılı öğretim programının kültür aktarımının daha etkili gerçekleştirilebilecek program olduğu sonucuna varılmıştır. 2005 yılı Sosyal Bilgiler dersi 6. ve 7. Sınıf programlarında belirtilen “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, bu öğrenme alanının ders süresi ve

kazanım sayıları, diğer öğrenme alanlarına kıyasla incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersi içinde en çok ağırlık verilen alanın kùltür ve miras olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılması belirtilen etkinlikler incelendiğinde kùltür aktarımının sağlanabileceği ancak kùltürel kimlik geliştirmenin beklenen ölçüde gerçekleştirilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre ise; Sosyal Bilgiler ve kùltür ilişkisini ortaya koyan çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kùltür, Sosyal Bilgiler, Kùltürel Kimlik, Küreselleşme, Kùltür ve Miras.

ABSTRACT
CULTURE TRANSFER AND CULTURAL IDENTITY DEVELOPMENT
IN SECONDARY SCHOOL SOCIAL STUDIES EDUCATION

SERTKAYA, K. Burcu

Post Graduate Studies, Department of Elementary Education

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Ahmet AKGÜN

2010, 85 Pages

This paper studies the contributions of secondary school Social Studies courses to the students' cultural identity development. The study employs the descriptive scanning model. The Basic Law on National Education, Regulations on Elementary Education Organizations, Social Studies curricula of the 6th and 7th grades in 1968, 1998 and 2005 were analyzed using this method, with an evaluation of sections revealing the relationship between Social Studies, culture transfer and cultural identity development.

Culture is the strongest bond holding together the society formed by human beings. With the combination of elements like union of language, religion, and history, the binding, integrating and determining element, which we name as culture, is formed. Preserving and maintaining culture is the most fundamental requisite for the survival of nations. And to ensure this culturally-identified individuals are needed in the societies. Therefore, the Social Studies courses at schools, where cultural identification is carried out in the most accurate and systematic method, play the most important role in realizing this purpose.

A review of the "Culture and Legacy" learning area specified in 6th and 7th grade curricula of Social Studies courses, course hours and number of acquisitions of this learning area in comparison with other learning areas based on the study outcomes, it was found that this area is the most focused area in the Social Studies course. An examination of events that should be

organized, it was concluded that culture transfer could be made but it wouldn't be possible to realize cultural identity development at an expected level.

One other outcome of the study reveals that there are hardly any studies demonstrating the relationship between Social Studies and culture.

Keywords: Culture, Social Studies, Cultural Identity, Globalization, Culture and Legacy

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IX
ÇİZELGELER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	2
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve	4
2.1.1. Kültür ve Medeniyet	4
2.1.1.1. Kültür	5
2.1.1.2. Medeniyet	11
2.1.2. Kimlik, Kültürel Kimlik, Küreselleşme- Kültürel Kimlik İlişkisi.....	12
2.1.2.1. Kimlik	12
2.1.2.2. Kültürel Kimlik	14
2.1.2.3. Küreselleşme- Kültürel Kimlik İlişkisi	16
2.1.3. Kültür Aktarımı	20
2.1.4. Sosyal Bilgiler Tanımı, Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi, Sosyal Bilgiler - Sosyal Bilimler İlişkisi	23
2.1.4.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	23
2.1.4.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi	27
2.1.4.3. Sosyal Bilgiler – Sosyal Bilimler İlişkisi	30
2.2. İlgili Araştırmalar	32

3. YÖNTEM	33
3.1. Araştırma Modeli	33
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	33
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	34
4. BULGULAR ve YORUM	35
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme	35
4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımını Gerekli Kılan Nedenler..	35
4.2. Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretimin Amaçları ve Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Kültür Aktarımı	41
4.2.1. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Kültür Aktarımı	41
4.2.2. İlköğretimin Amaçlarında Kültür Aktarımı	44
4.2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Amaçları ve Ders Programlarında Kültür Aktarımı	47
4.2.3.1. 1968 Yılı İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçları ve Ders Programında Kültür Aktarımı	48
4.2.3.2. 1998 Yılı İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçları ve Ders Programında Kültür Aktarımı	49
4.2.3.3. 2005 Yılı İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçları ve Ders Programında Kültür Aktarımı	53
4.3. Kültürel Kimlik Geliştirme	64
4.3.1. Kültürel Kimliğin Gelişim Aşamaları	65
4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımının Kültürel Kimliğin Gelişimine Etkisi	67
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
5.1. Sonuç	73
5.2. Öneriler	77
KAYNAKÇA	79

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. Çeşitli Kültür Kavramları ve Tanımları.....	8
Tablo 2. Kültürel Süreçler.....	10
Tablo 3. Sosyal Bilgilere Üç Farklı Yaklaşım.....	26
Tablo 4. 6. Sınıf Öğrenme Alanları, Kazanım Sayıları, Üniteleri ve Süreleri	57
Tablo 5. 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Kazanım Sayıları, Üniteleri ve Süreleri.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

C. : Cilt

Çev.: Çeviren

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

Ed.: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for the Social Studies

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

1.GİRİŞ

1.1. Problem

Sosyal Bilgiler eğitimi, öğrencilerin kültürlerine ait öğeleri öğrenmesi, benimsemesi ve kültürünü en iyi şekilde tanıyıp tanıtmasında en etkili ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler, kültürünü öğrenip benimseme yanında, amaca uygun hazırlanan Sosyal Bilgiler programları sayesinde kültürel kimliğe sahip bireyler olarak, kültürün toplumların devamlılığında üstlerine düşen büyük görevi yerine getirecek yetkinliğe sahip olacaklardır. Çalışmanın temelindeki husus olan, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile kazanacakları kültürel kimliklerin oluşumunun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Araştırmanın problemini, Sosyal Bilgiler eğitiminin, İlköğretim II.Kademe öğrencilerinin kültürel kimlik kazanmasında oynadığı rolün ne olduğu sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Sosyal Bilgiler eğitiminde, kültür ve miras öğelerinin öğrencilere kazandırılması ve kültürel kimlik geliştirmenin bu ders içindeki yerinin belirlenmesi amaç olarak tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler eğitimiyle geliştirilen kültürel kimliklerin, toplumların devamlılığı ve gelecekları üzerindeki etkilerinin önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, bilimsel araştırma yapmak ve yapılanlardan yararlanmak isteyenler için genel bir çerçeve vermek amaçlardan biridir. Araştırmanın bu temel amaçları doğrultusunda cevap aranan sorular şunlardır:

- 1- Sosyal Bilgiler ile kültür arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 2- Sosyal Bilgiler dersinin, diğer İlköğretim derslerine göre kültürü aktarmadaki önemi ve farkı nedir?
- 3- Kültürel kimlik Sosyal Bilgiler dersi ile nasıl kazanılır?

1.3. Önem

Bu güne kadar Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili yapılan çalışmaların büyük bir bölümü yöntem- teknik ve öğretmen- müfettiş görüşleri doğrultusunda hazırlanan araştırmalardan oluşmuştur. Yapılan literatür taramasında Sosyal Bilgiler eğitimi ve Kültürel Kimlik ile ilgili araştırmaların eksikliği ve yetersizliği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma ile alana katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Sosyal Bilgiler eğitiminde, kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirmeyi içeren bu araştırma; 1968, 1998 ve 2005 yılları İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler programlarının incelenmesini içermektedir. Çalışma veri kaynakları; kitaplar, dergiler, sözlükler, süreli yayınlar, makaleler, bildiriler, lisansüstü tezler, internet kaynakları, Milli Eğitim Bakanlığı programlarından elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

Araştırmada betimsel tarama modeli kullanıldığından, veri bulma ve kontrol güçlükleri yaşanmıştır. Ancak var olan koşullar altında elden gelen bilimsel titizlik gösterilmiştir.

1.5. Tanımlar

Kültür: Bir toplumun kendine özgü olarak yaptığı, meydana getirdiği her şey o toplumun kültürüdür. Toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, alışkanlıkları, inançları, gelenek ve görenekleri, değer ölçülerini, genel tutum ve zihniyet ile her çeşit davranış şekillerini içine alır. Nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi unsurları bulunan, toplumun bireylerinin çoğunluğunca benimsenen ve o toplumu diğerlerinden ayırt eden, topluma özgü hayat tarzına kültür denmektedir (Dindar,1989:94).

Kültürel Kimlik: “Ortak bir mekanda, ortak idealler etrafında toplanmış, ortak tarihe ve ortak geleceğe yönelik birliktelikle oluşan kültür, bir ulusun kültürel kimliğini oluşturur” (Mora,2008:6).

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler, sosyal ve insanlarla ilgili diğer bilimlerin içerik yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan bir derstir. Aynı zamanda, küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır” (Doğanay,2007:17).

Küreselleşme: Endüstriyel genişlemeye ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına paralel olarak siyasal, kültürel ve ekonomik düzeydeki çok yönlü toplumsal ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşmasıdır (Kürkçüoğlu ve Suğur,1998:69).

Çok Kültürlülük: Farklı ırk ve milletlerden oluşan, değişik dilleri konuşan, çeşitli örf, adet ve geleneklere sahip olan, bununla beraber bir arada yaşayan insanlardan meydana gelen toplumsal yapıdır. (Özhan, 2006:39)

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1.Kültür ve Medeniyet: Kültür ve medeniyet kavramları ayrı ayrı isimlendirilmeye başlandığı günden bu yana çeşitli söylemlerle birbirinden ayrılmış ya da birbirinin aynı olduğu konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bizim sosyolojimizde Gökalp'in(2007) ortaya attığı hars ve medeniyet ayrımıyla farklı bir boyuta girmiştir. Ona göre; hars milli, medeniyet ise daha evrenseldir. Harstan anlamamız gereken bir milletin sahip olduğu tüm maddi ve manevi, yaşamsal unsurlarken; medeniyetten anlaşılan büyük toplumların sahip olduğu ve harsı yani kültürü de içine alan geniş bir yapı olduğu gerçeğidir. Ona göre hars doğaldır, taklitle kazanılmaz ancak medeniyet insanların isteğiyle oluşturulan ve taklitle milletler arası aktarılan bir olgudur.

Erkal (2006:144) da benzer şekilde kültürün manevi unsurlardan oluştuğunu belirtmiştir. O'na göre bu unsurlar, inançlar, değerler, semboller, normlar, örf ve adetler, kanunlar şeklinde sıralanabilir. Medeniyet ise, maddi kültür unsurlarıdır ve bilimsel bilginin pratikte uygulanışıdır.

Bununla birlikte, medeniyet ve kültür arasında sınırsal bir fark dışında maddi ya da manevi değerler farklılığı olmadığını savunanlar da bulunmaktadır. Örneğin Kongar, bütün insanlığın kültür öğelerinin medeniyeti oluşturduğu iddiasındadır. Ona göre "kültür ile uygarlık, aynı öğelerin nicel kapsamına göre ayrı ayrı adlandırılışlarıdır. Bilimsel olarak, kültür ile uygarlık arasında coğrafya kapsamı dışında bir fark yoktur" (Akt: Kasır,1997:34)

Her iki kavramı tanımlanarak aradaki fark ya da benzerlikler kısaca ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.1.1.1. Kültür: Kavramın hem soyut olmasının hem de öznel yorumlara açık olmasının neticesinde kültürün herkesçe bilinen ve kabul gören bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Her uzmanlık alanının perspektifinden kültür kavramı farklı olarak tanımlanmaktadır. Birbirine yakın alanlarda tanımlar benzerlik gösterse de, farklı alanlardaki tanımları karşılaştırmak derecede farklılıklar taşımaktadır. Örneğin, Güvenç'e (1996:97) göre kültür sözcüğü dört anlamda kullanılmaktadır:

- 1- Bilim alanındaki kültür: Uygarlıktır
- 2- Beşeri alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür
- 3- Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır
- 4- Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretim, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmektir.

Kültür kavramının çok boyutlu olmasının nedeni, içerisinde çok sayıda öge barındırması ve insanların gelişimi adlandırmasındaki çeşitliliğidir. Bu yüzden de çok anlamlılık kaçınılmazdır.

Atatürk, kültürü; "Kültür, tabiatın yüksek feyizleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey mündemiçtir. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık vs. bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları, kendi çocuklarına, hafidlerine ve atisine vermesi demektir" şeklinde yorumlamıştır (Atatürk'ün Kültür ve..., 1990:3). Atatürk'ün de üzerinde durduğu gibi, kültür insan yaşayışının, hayatın oluşumunda, özünde varlığını bulur. İnsanların sahip oldukları yüksek değerleri kendinden sonraki nesillere kazandırmaya çalışması da kültürü faaliyet alanına dönüştüren kültürleme eyleminin amacıdır.

Elbette ki birbirinden farklı pek çok alanda farklı tanımlanan kültür, bilim adamları tarafından da kendi görüşleri doğrultusunda yorumlanmış ve

aralarında fikri ayrılıklar olmasına sebep olmuştur. Şu anda bilinen ilk açık ve kapsamlı tanımı İngiliz Antropolog Taylor yapmıştır. Ona göre kültür; bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak kişinin yaşayarak kazandığı huylar ve kabiliyetler bütünüdür (Haviland 2002:65). Bu tanımlamayı da temel alarak kültürün mana çeşitliliğini araştıran Kroeber ve Kluckhohn 1952'de yaptıkları araştırmada kültürün 164 farklı tanımını sıralamıştır. Bu çalışmayı eleştiren Barelson (1964) ise “ Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanamayacağını” ileri sürmüştür” (Akt :Varlı,2007:31).

Açıklamalardan sonra, kültürün tam ve kesin tanımının yapılamayacağı fikri akla gelmektedir. Bu olumsuz duruşun tersine, bilimsel çevrelerdeki çoğunluk tarafından kabul gören anlayışlar da mevcuttur. Polat'a (2007:49) göre; kültürün, insan toplumunun sembolik ve öğrenilmiş yönlerini anlatan genel bir terim olduğu hemen her sosyal bilimci tarafından kabul edilir. Kültür, insan davranışının ve bu davranışın yansımalarının arkasında yatan dünyanın soyut değerleri, inançları ve algılarından ibarettir.

Turhan (2004:48) ise kültürü, “Bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkür eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini umumi attitud, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder” şeklinde tanımlamıştır. Aynı kültüre sahip topluluklar genel olarak aynı yaşam tarzına da sahiptir. Ortak kültür dediğimiz bu yaşam şekilleri toplum içinde bireylerin yaşamlarını kolaylaştırdığı gibi, bir topluluğun diğer topluluklar arasında kendilerine has bir yer bulmalarını da sağlar. Turhan'ın üzerinde önemle durduğu kültür, Cemil Meriç (1986:9)'e göre kaypak bir kavramdır. “Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuz. Tasvir edemezsiniz çünkü bir yerde durmaz. Manasını kelimelerle belirtmeye kalktınız mı, elinizde havayı tutmuş gibi olursunuz. Bakarsınız ki, her yerde hava var, ama avuçlarınız bomboş.” Aslında Meriç'in bu yaklaşımı kültür kavramının kendi başına soyut olmasından dolayı kabul edilebilir gözükmektedir. Ancak kültürü oluşturan

öğeler kavramı somutlaştırmaktadır. Bu öğeler, bir anlamda toplum varlığını oluşturan öğelerdir. Kültür; insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Öyleyse kültür deyimiyle insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılır. Dolayısıyla, insanlar topluluk içinde yaşadıkları sürece kültür de somutluğunu koruyacaktır.

Kültürün en temel özelliklerinden biri de kalıtsal olarak ya da doğumla gelmemesidir. Bunu destekler şekilde Majuyev (1998:77) de kültürü, “Var oluş ve gelişimi tanrısal bir yazgı ya da doğal bir zorunluluk tarafından değil de, akılcı, özgür ve ahlaksal açıdan sorumluluk duyan bir varlık olarak insanın kendi etkinliği tarafından belirlenen, bir gerçeklik alanıdır” şeklinde tanımlamıştır. Kültürü insanlar oluşturur ve devamlılığını sağlarlar. Doğduğumuzda içinde bulunduğumuz kültürle, yaşamımızı devam ettirdiğimiz alanlardaki kültürler farklılık gösterebilir. Kültürleri kendi tercihlerimiz ile yaşamayı seçeriz. Bir zorlamaya bağlı değildir. Ancak bir arada yaşamanın gereği olarak içinde yaşadığımız kültüre de uyum sağlamak durumunda kalırız. Benzer bir tanımda, Özkan (2006:31) kültüre ait düşüncelerini şöyle aktarmıştır; “Toplumda yaşayan insanların bütün öğrendiklerini ve paylaştıklarını kapsayan bir kavram olup, bilimlerin incelediği hemen her şey kültür tarafından biçimlendirilir. Dolayısıyla kültür doğuştan gelen kalıtımsal bir özellik değil sonradan kazanılan öğrenilmiş özelliklerdir. Kültür, belli bir topluluğun, belli zaman ve şartlarda üretim biçimindeki kişiliğidir.”

Malinowski (1992:66) kültürü, “Aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam” olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde kültür alanında çok önemli çalışmalarda bulunan Güvenç’e (1997:14-15) göre “Bilimsel anlamda kültür, dini, sanatı, yapıp ettiğimiz her şeyi içine alan karmaşık bir varlık alanıdır. Toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak, yaparak öğrendiği ve öğrettiği maddi, manevi her şeyden oluşan karmaşık bir bütündür.”

Tablo1. Çeşitli Kültür Kavramları ve Tanımları

Kavramlar	Anlamlar		Nitelikler, Görevler
	Genel	Özel	
Bilimsel alanda kültür	Uygarlık	Çin, Hint, Fransız, İslam kültür ya da uygarlığı vb.	Tarihsel, bütünsel ve evrimsel.
Beşeri alanda ve günlük dilde kültür	Eğitim	Genel, mesleki ve teknik eğitim; tıp, hukuk, din eğitimi vb.	Değerlendirici, eleştirici, geliştirici, öğretici ve yayıcı.
Estetik alanda kültür	Sanat	Gotik, Barok, Rönesans ve modern sanat; resim sanatı, müzik sanatı vb.	Eleştirici, yaratıcı, eğitici, değerlendirici, güzel ya da güzelleştirici, estetik.
Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür	Üretim	Avcılık, tarım ve endüstri kültürü, mikrop kültürü, ekin kültürü vb.	Günlük toplumsal yaşamı destekleyici, üretici, deneyici, çoğaltıcı, besleyici.

(Güvenç,1996:99)

Tablo 1’de de görüldüğü gibi kültürün çeşitli kullanım alanlarına göre farklı anlamları bulunmaktadır. Her alan içinde de kültüre farklı görevler düşmektedir. Kültür tanımları ve sınıflandırmaları elbette bu kadarla sınırlı değildir. Kültür toplumu ilgilendirdiği için her toplumda birbirinden farklı sınıflandırmalar yapmak mümkündür. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde kültür kelimesi şu şekillerde açıklanmıştır:

- 1- *Tarihsel, toplumsal süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin;*
- 2- *Bir topluma ya da halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü;*
- 3- *Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş biçimi;*
- 4- *Bireyin kazandığı bilgi;*
- 5- *Tarım;*
- 6- *Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme (TDK,2005:1282).*

Sosyal Bilimler Sözlüğü’ne (Acar ve Demir,2002: 258) göre ise kültür;

1- Ekin; yeryüzünde beşeri hayatın başlangıcından günümüze kadar insanoğlu tarafından üretilmiş olan her şey.

2- Bir birey ya da topluluğun yaşam tarzını biçimlendiren örf, adet, gelenek ve görenek ile alışkanlıklar, davranışlar ve inançlar toplamıdır.

Tablo 2. Kültürel Süreçler

SÜREÇLER	TANIM VE AÇIKLAMALAR
Kültürleme	Sosyal bilimlerdeki sosyalizasyon ya da geniş anlamıyla eğitim. Doğumdan ölüme kadar, bireyin, toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi.
Kültürel Yayılma	Belli bir toplumda, dıştan içe doğru ya da içten dışa doğru, maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması.
Kültürleşme	Kültürel yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürlerden birey ve gurupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşim sonunda her ikisinin de değişmesi.
Kültürlenme	Belli bir toplumun alt kültürlerinden, ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve gurupların buluşması ve bir etkileşim süreci sonunda, asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir birleşime varılması, ulaşılması.
Kültür Şoku	Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum yapmakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalımlar, gösterdikleri tepkiler.
Zorla Kültürleme	Bir kültüre mensup birey ve gurupların, başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesi.
Kültürel Özümseme	Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi, giderek, kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına alması.
Kültürel değişme veya Kültür Değişmesi	Yukarıdaki bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğraması.

(Güvenç,1996:122)

Tablo 2’de Güvenç’in de belirttiği üzere toplumun karşı karşıya kaldığı pek çok kültürel süreç bulunur. Toplum ya da topluluklar bezen farkında olarak bazen de farkında olmadan bu süreçleri yaşar. Çalmanın amacı doğrultusunda ileriki bölümlerde bu süreçlerden kültürlenme üzerinde durulmuştur.

Tüm kabul görmüş tanımlardan yola çıkarak kültürün en temel olan şu özelliklerine ulaşmamız mümkündür: Kültür doğuştan getirilmez, zamanla ve yaşayarak öğrenilir. Bireyden bireye ve toplumdan topluma aktararak varlığını ve devamlılığını sürdürür. Kültürü belli kalıplara sıkıştırmaya çalışmak neredeyse imkansızdır. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için ürettiği maddi ve manevi her şey kültürün unsurlarını oluşturur. Kültür gelişime açıktır ve toplumdan topluma farklılık gösterir.

2.1.1.2. Medeniyet: Kültür ve medeniyet birbiri yerine kullanılan ve çok karıştırılan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bilinmelidir ki bu iki kavramın birbirine yaklaştığı yerler olsa da aralarında görünür ölçüde farklılıklar bulunmaktadır. İşte bu karışıklığı önlemek amacıyla çalışmada kısaca medeniyet tanımlarına ve kültür ile olan farklılıklarına yer verilmesi uygun görüldü.

Türk Dil Kurumu (2005:1360) sözlüğünde medeniyet karşılığı olarak uygarlık kavramı gösterilmiştir. Bu kavramın anlamı ise:

“ a- Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik;

b- Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıkların, fikir, sanat çalışmalarlarıyla ilgili niteliklerin tümü, medeniyet” şeklinde verilmiştir (TDK,2005:2045).

Kültür bir toplumun manevi; medeniyet ise maddi kazanım ve değerlerini ifade eder. Kültürü oluşturan manevi kazanım ve değerler derken, toplumun düşünme ve yaşam tarzı, insanlar arası ilişkiler, sanat, edebiyat, din, gelenek ve görenek gibi değerleri kastedilmektedir. Buna karşı medeniyet “birikmiş bilgiye ve teknik vasıtalara sahip olmayı” ifade eder.

Medeniyet, topluma ait “sistemleri, tekniği, maddi alet ve vasıtaları, seçim sandıklarını, telefonu, ticaret odalarını, demiryollarını, okulları, kanunları, bankaları... içerir” (Kasır,1997: 32).

Kafesoğlu (1998:16) medeniyeti Şöyle tanımlar: “Medeniyet milletler arası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünüdür.” Medeniyetin daha evrensel olduğunu savunan bir diğer görüşte de, Gökalp’e (2004:59-60) göre kültür ve medeniyet arasında önemli farklar bulunur. Kültür millidir, medeniyet ise uluslararasıdır. Kültürün içerdiği Őeyler yapay değildir. Medeniyet ise çeşitli yöntem ve tekniklerle bireysel istekler doğrultusunda oluşturulmuş toplumsal olgulardır.

Kültür ve medeniyet arasında, bakış açılarına göre değişik oranda farklar bulunmaktadır. Yukarıda örneklerini verdiğimiz üzere sınırsal ya da içerik farklılıkları bulunduğunu söylemek mümkündür. Kültürle ilgili değerlendirmeler yapılırken bu farklar göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.2. Kimlik, Kültürel Kimlik, Küreselleşme- Kültürel Kimlik İlişkisi

Çalışmanın ana noktasını oluşturan kültürel kimlik kavramı temelde kimlik olgusuna dayanır ve kültürel kimlikler çağımızda küreselleşmenin gelişip yaygınlaŐmasıyla birlikte kimine göre açık tehditlere maruz kalmakta kimine göre ise tehdit oluşturmaktadır. Öncelikle kavramlar tanımlanıp aralarındaki ilişki temel yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.2.1. Kimlik: Günümüzde hemen bütün sosyal gruplarda, toplumlarda, bunun da öncesinde insanlığın var olduğu zamandan bu yana tüm bireylerde cevabı aranan bir sorudur “kimlik”. İnsanın kendini arayıŐında ilk sorduğu Őeydir “ben kimim?” Sorunun cevabı bulunduğunda ise “öteki” fark edilir. İŞte ötekinden farklı olan tüm özellikler beni, kimliği oluşturur.

Kendini tanımlamak olan kimlik, insanın özünü oluşturur. Bu tanımlama biçiminde kişi kendini, kendisi olmayandan ayırır ve öteki ile

kendisi arasında bir sınır olduğunu düşünür. Başka bir deyişle; kendi varlığının bilincinde olmak olarak da düşünebileceğimiz kendini tanımlama, ötekini dikkate alarak kendini tanımlamak biçiminde gerçekleşebilir (Gündoğan, Tarihsiz).

Kimlik TDK (2005: 1167) sözlüğünde, “toplumsal bir varlık olarak insana özgü belirti, nitelik ve özelliklerle birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” olarak tanımlanır.

Çeşitli dokümanlarda değişik şekilde tasnif edilen kimlik;

- 1- Kişisel kimlik (Ben kimim?)
- 2- Psikososyal kimlik (Biz kimiz?)
- 3- Ulusal/ kültürel kimlik (Bizler hangi kültür ya da ulusa aidiz?)

Veya

- 1- Temel/ tabii kimlikler (Aile, aşiret, soy ve din esaslarından kaynaklanan)
- 2- Sonradan yaratılmış sosyo- politik kimlikler (millet, sosyal sınıf, vatandaşlık gibi sosyo-politik) olarak sınıflandırılmaktadır (Koyuncu,2007:10).

Kimlik kelimesinin, her sosyal yapı içinde kazanılmış olan statüler paralelinde farklı anlamlarda kullanılması, bireyin toplum içinde çeşitli yönleriyle ortaya çıkmasını ifade ettiği söylenebilir. Aynı anda birden çok kimliğe aidiyet duyulabileceği gibi, farklı insanlar aynı grup kimliğini taşıyor olabilir. Ancak bu başta üzerinde vurgu yapılan “farklılık” tezini çürütmeye yeterli gelmez. Örnek vermek gerekirse; toplumda anne kimliğini taşıyan pek çok birey bulunur ancak bu bireyler öznel görüşlere göre, iyi anne, kötü anne, ilgisiz anne olarak yeni bir kimlik kazanırlar. Bunun yanında sahip olunan grup kimliği grup üyelerinin ortak olarak kabul edilmesinin yanında, diğer gruplardan farklılıkları ile “biz” olmuştur. Dolayısıyla kimliklerin farklılıktan doğduğu ve kendini tanıma, tanımlama olduğu görüşü sabittir.

“Kimlik, kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen

özelliklerdir. Kimliği, özneyi en yakın diğerlerinden ayıran farklılıklar olarak” ifade eden Kösoğlu (1997:91) bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Kimlik; kendi gözünde diğerlerinin bakış açısıyla nasıl görüldüğünün ifadesidir. Kimlik kişinin kendisini sosyal bir çevrede tanımlama ve konumlamasını içerir (Polat,2007:31). Kimliğin belirlenmesinde hem dış çevrenin hem de bizim seçimlerimizin etkisi mevcuttur. Bize yüklenen kimlikler vardır, örneğin okula gitmeye başladığımızda öğrenci kimliğine sahip oluruz ve öğrenci olmayanlardan bu kimlik sayesinde ayrılırız. Ancak bu kimliğe sahip olduğumuzda da kimliğe sahip olmanın gereklerini de yerine getirmek durumunda kalırız. Öğrenci olmak bizim tercihimizdir, o halde bu kimliğe sahip olmak da bizim tercihimiz olacaktır. Eğer tercihimizi okula gitmekten yana kullanmazsak, öğrenci kimliğine sahip olmayarak gruptan farklılaşarak ayrılmış oluruz. Dolayısıyla kimliğe sahip olmak ya da olmamak bizden farklı olanlardan ayrılarak, bunu fark edip mevcut durumu kabullenerek ve sahip olunan kimliğin davranış boyutunda yerine getirilmesiyle kendini gerçekleştirir.

Özyurt’a (2005:182) göre “kimlik, öteki ile karşılaştığımız anda, bizi diğerlerinden ayıran şey üzerinde düşünmeye başladığımızda, kendimiz gibi davranmaya başladığımızda kendini gösterir.”

Bir başka kimlik tanımında ise Güvenç (1994:3) şöyle ifade etmiştir: “En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum ya da toplulukların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır. Yani kimlik, cevaplanması gereken basit bir sorunun basit bir cevabından öte bir şey değildir. Önemli olan verilen cevabın içinin ne kadar dolu olduğudur. Kendini tam anlamıyla bilmek, kendini ifade edebilmektir. “

Kimlik; kişinin inançlarında, değerlerinde, seçimlerinde, bakış açısında, fikirlerinde, arzularında, hırslarında, tepkilerinde, hatta duygularında; kısacası yaşamını nasıl sürdürdüğünde ifadesini bulur ve yansıtılır (Tok,2003:122). Dolayısıyla insanların yaşamları içindeki farklı statüleri, farklı kimlikler taşımalarına ve kimliğin çeşitlenmesine neden olur; kültürel, kişisel, siyasal, bilimsel, dinsel, etnik... vs.

2.1.2.2. Kültürel Kimlik: Kültürel kimlik, ait olduğu toplumun, topluluğun kimliğidir. Milleti, toplumu, toplulukları diğerlerinden farklı kılan özelliklerin bütünüdür. Bir başka ifadeyle kültürel kimlik; ferdi, diğer milletlere, diğer topluluklara mensup olan fertlerden farklı kılan; dil, din, tarih ve diğer kültür unsurlarının ferdin tutum ve davranışlarına yansımaları neticesinde oluşan; bir topluluğa aitliğini ifade eden kimliklerdir. “Toplumdaki insanlar, kültürel aidiyetlerine göre düşünür, davranır, yer, içer, kutlamaları, yasları, bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlanır ve paylaşılır” (Mora,2008:6). Kültürel kimlikler bir açıdan da millete ait kimlikler olması neticesinde çeşitli çalışmalarda milli kimlik terimi yerine veya eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Milli kimlik öncelikle milletin kimliği, toplumun kimliği, dolayısıyla da o millete ait bireylerin kimliğidir. Ortak tüm maddi ve manevi değerleri içerir. Kültürel kimlik milletin diğer milletlerden özgün olan kısmını ihtiva eder. Yüzlerce farklı millet ve kültürel kimlik arasında tanınmayı, fark edilmeyi sağlar. Dolayısıyla milletler varlığını devam ettirebilmek için kültürel kimliklerine sahip çıkmak durumundadır.

Tural'a (1992:79) göre kültürel kimliğin kaynakları şunlardır:

- 1- *“Tarih içinden süzülüp gelen, tabii gelişmelerle şekillenen gelenek ve göreneklerin yol açtığı değer, norm ve sosyal kontrol unsurları*
- 2- *Dini hayatın, inançların sebep olduğu değer, norm ve sosyal kontrol unsurları*
- 3- *Alay edilme, gülünç düşme korkusunun doğurduğu değer, norm ve sosyal kontrol unsurları*
- 4- *Kanun, tüzük, yönetmeliklerin (yazılı hukukun) telkin ettiği değer, norm ve sosyal kontrol unsurları*
- 5- *Kendi kültürümüzün dışından gelen, bazen ıktibas ettiğimiz, bazen bünyemize uygun hale getirmeyi belli oranda becerdiğimiz değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.”*

Kaynağını kültürden alan kimlikler, kültürel kimlikler olarak ortaya çıkar. Kültürel kimlikler de kültürün ait olduğu toplumun ve o toplumun

bireylerinin tüm düşünüş ve yaşayışında kendini ortaya koyar. Kültürel kimlikler toplumların, milletlerin, bir arada ortak amaçla bulunan toplulukların kimlikleridir. Ancak onun öncesinde toplumun bireylerinin kimlikleridir. Birey, önce ben kimim? ardından da biz kimiz? sorusuna yanıt arar. Bulduğu cevap da kültüründen ileri gelen kimlik, yani kültürel kimliğidir.

Milli kültür, bir milleti meydana getiren fertlerin, inanç ve uygulamasında kendini bulur. Milli kültür sayesinde, fertler mensubiyet duygusunun şuuruna varırlar (İşçi,2000:18). Milli kültürünü kabullenmiş ve içselleştirmiş toplumlar milli kimliğine de sahip olmuş demektir. Bundan sonraki adım milli kimliğe sahip çıkarak diğer kültürel kimliklerle yapılması muhtemel olan yıkıcı sentezlere karşı kimliğini koruyarak onu geliştirmek ve sürdürmektir. Nasıl ki bize verilen kimliklerden sorumlu isek kültürel kimliğimizden ve onun korunmasından da kendimizi aynı oranda sorumlu hissetmeliyiz. Ancak diğer kültürler ile yakınlaşmak ya da bir kültür sentezi oluşturmak, sağlam temelli toplumlar için korkulacak bir durum olmamalıdır. Artık tek kültüre, tek kimliğe sahip olarak yaşama arzusu çağımız şartlarında imkansız bir durumdur. Toplumlar, insanlar, kültürler birbirine bu kadar yaklaşmışken kendi dışındakileri reddetmek korumacılık olarak kabul edilemez. Önemli olan içine kapanmak değil, dış dünya ile ilişki halindeyken kültürünü, kimliğini geliştirerek yaygınlaştırabilmektir.

İhtiyaç duyulan değer ve davranışlarla zenginleştirerek geçmişten geleceğe taşınmakta olan kültürel birikimin ve onun tarafından biçimlenmiş olan kimliğin, özgüvenli bir şekilde çağın değerleriyle bütünleştirebilecek bireyleri yetiştirmek temel amaç olmalıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006:26). Görüldüğü üzere, kültürel kimliğe sahip çıkmanın yanı sıra, gelişen, değişen ve hızla birbirine yaklaşan bir dünyada farklı kültürlerle sentezleyerek mevcut kültürel kimliği geliştirip yaygınlaştırmak , bu bilince sahip bireyler yetiştirmek devletlerin önemle üzerinde durduğu bir noktadır.

2.1.2.3. Küreselleşme- Kültürel Kimlik İlişkisi: Kültür, doğası gereği hayatın içindedir ve insanın yaşam deneyimlerinin toplamı olarak ifade edilebilir. Kültürün bahsedilen özelliği geçmiş dönemlerde belli bir bölgede gerçekleşen ilişkiler olarak düşünülse de artık bölgeler içindeki yaşam deneyimleri sınırları aşarak bölgeler arası güçlü etkileşimler oluşturmaya başlamıştır (Seyfi,2006: 19). Bu durum, bizi günümüzde nerdeyse en sık karşılaştığımız kelimelerden biri olan küreselleşme olgusuyla karşı karşıya bırakıyor. Başlığın temel noktası olan küreselleşmeyi tanımlamakla işe başlamak yerinde olacaktır.

Küreselleşme, modernleşme sürecinin bir evresi olarak 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle de Sovyet Bloku'nun dağılmasıyla tek kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasına paralel biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin de hızla yaygınlaşması, ulusal devlet sınırlarının eski dönemlere göre daha az önemli hale gelmesi sonucu, bilim, sanat, hukuk, siyaset, kültür ve iktisadi alanlarda dünyadaki bütün ülkelerin birbirine daha çok bağımlı hale gelmeleri ve ortak değer, yaklaşım ve tavırlar benimsenmeye zorlanmaları süreci olarak karşımıza çıkmıştır (Acar ve Demir,2005:259). Tabii buradaki tanımda sürecin bir zorlanmaya bağlanması eleştiriye açık bir durum ortaya çıkarabilir. Küreselleşmenin getirdiği tek tiplenmeyi gönüllü olarak kabullenen bireyler ve dolayısıyla oluşturdukları topluluklar olduğu da akla getirilmelidir.

Küreselleşme pek çok kavramı ve çeşitliliği içinde barındıran bir olgudur. Siyasi, sosyal, teknolojik küreselleşme... Ancak çalışma çerçevesinde küreselleşmenin kültürel boyutunun ele alınmasında fayda bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyo- kültürel küreselleşme şöyle tanımlanabilir: Kültürler arası alış- verişin hızlanması, sosyal ve kültürel sembollerin sınır ötesinde tanınır hale gelmesi, giyim kuşam, yemek ve eğlence başta olmak üzere zevkler ve renklerin birbirine daha çok benzer hale gelmesi süreci. Kültürel açıdan halkların kaynaşması, kültürlerin birbiri içine girmesi, hem fiziksel, hem de enformatik ve sanal anlamda ülkeler arasındaki duvarlar yıkılırken birbirleriyle teması hızlanan kültürler arasındaki etkileşim süreci olarak da tanımlanabilir.

Küreselleşmenin karşı koyulamaz etkileri neticesinde yerel kültürlerin geleceği ne olacak sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu soru da üç temel başlık altında karşılık bulmaktadır. “Homojenleşme, kutuplaşma, melezleşme.” Homojenleşme, küreselleşme etkisiyle kültürlerin birbirinden farkının azalacağı ve yerel kültürlerin eriyip giderek tek boyutlu homojen bir kültür yapısının ortaya çıkacağı durumdur. Kutuplaşma, küreselleşmenin sonucu olarak farklı kültürlerin ciddi çatışmalar yaşayacağı tezini savunur. Melezleşme ise, farklı kültürlerden çeşitli unsurları bir araya getiren, tek başına hiçbir devlete veya uygarlığa ait olmayıp çeşitli uygarlıkların katkılarıyla ortaya çıkmış melez bir kültüre kapı aralanacağını öngörmektedir.

Aslında ortaya çıkışı çok daha öncelere dayanan küreselleşme kavramı 1980’lerden sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak ekonomik bakımdan sermayenin küreselleşmesi ile başlayan dönem özellikle Batı’nın hızla diğer bölgeler üzerinde etkinliğini arttırması ile birlikte sosyal ve kültürel anlamda da güçlü bir hız kazanmıştır. Beraberinde getirdiği tartışmaların çokluğu, etkileri üzerinde genel bir kabulün olmadığını göstermektedir. Ancak tartışmalar, günümüzde en dikkat çeken iki ana konu etrafında odaklanmaktadır. Birincisi, küreselleşmeyle yayılan ve hızla, ülke ya da millet yapısında akmaya başlayan küresel kültürlerdir ve günümüzde İletişim teknolojilerinin hızlı artışı sebebiyle küresel kültürlerin engellenmesi ve etkilerinden korunabilmek neredeyse imkansız hale gelmiştir. Yeldan (2005:13)’in da aktardığı gibi, teknolojinin gelişmesi ve bilginin dünya ölçeğinde sınır tanımadan dolaşması, teknolojik ilerlemeler sayesinde dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle eklemlenmesi, ulusal ekonomileri ve bu arada kültürel ve sosyal değerleri de birbirine yaklaştırmakta, dünya çapında ekonomik ve kültürel bütünleşme yaşanmaktadır. Küresel kültürün ulusal kültüre hakim geldiği bu görüşe göre, kültürel çeşitlilik gereklidir ve dünya bununla yüzleşmeye hazır olmalıdır. Küresel kültürler, farklı bölgedeki insanların birbirini daha iyi anlaması, daha anlayışlı olabilmeleri, birlikte hareketliliğin artması gibi olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Bir diğere önemli görüŖe göre ise, pek yakında ulusal kültürler kaybolacak ve insanlar kimliklerinden yoksun kalacaktır. Ancak bu kim olduğunu unutan, hafızasını kaybeden bir insanın yaşadığı boşluk kadar acı ve sarsıcı olacaktır. Kongar(1997-b) 'da küreselleşmenin getirdiğı iki tehlike üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki, bölünme yoluyla yok olmak, ikincisi ise, küreselleşmenin birörnekleştirici etkisi etkisiyle yok olmaktır. Ve bunun için önerdiği çözüm de farklılıkları zenginleştirerek bütünlüğü korumak gereklidir. Bu yüzdendir ki küreselleşmenin kültürel kimlikler üzerinde oynadığı oyunlar doğru zamanda fark edilmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır. Çünkü onlara göre küreselleşmeden karlı çıkan taraf ekonomik gücü elinde bulunduran devletlerdir ve bunlar da ekonomik ve siyasi yönden zayıf ülkelerin kimliklerine göz dikmiştir, amaç önce kimliksizleştirip ardından kendi istedikleri kimliklerle kendi egemenlikleri altında yönetmektir. Kültürel kimliklerine yeterince sahip çıkmayan toplumlar için de bu kaçınılmaz sondur.

Tüm bu iddiaların yanında Özyurt (2009), dünya vatandaşlığı kavramı üzerinde durmuş ve dünya vatandaşlığı kimliğinin biri yerel diğere ise küresel değerler üzerine basan iki ayağı olduğunu savunmuştur. Ona göre, "yeni kozmopolitan kimlik küreselliğinin ve dünya vatandaşlığının keskinliğine sahiptir; kültürel çeşitlilik konusunda isteklidir ve etkileşime açıktır. Bireylerin hem kendi kültürüne bağlı hem de başka kültürlere empati duyabilen bireyler olarak yetişmelerine olanak sağlar".

Küresel kültür ve bu kültüre sahip küresel kimlikler, yerel ve bölgesel farklılıklar yerine dünyanın homojenleşmesine yol açarak ortak değer yargılarını yaygınlaştırma eğilimini arttırmaktadır (Barloewen,2001: 17). Kültürün diri olduğu dönemlerde hayat değişir; ama, kültür bu değişimleri yönlendirir, biçimlendirir ve kendi üslubuna katarak devam eder. Böylece bir çocuk gibi, bir fidan gibi gelişir, serpilir, ama üslubunu kaybetmez, dalı, yaprağı, meyvesi ile o ağaca ait olduğu bellidir (Kösoğlu,1997:123). Bu görüşten yola çıkarak, küresel kültürler her ne kadar ortak kültürel değer yargılarını kazandırmaya başlamış olsa da sahip olunan kültür kendinden bir şey kaybetmeden varlığının özünü devam ettirir.

Elbette kültürler, birbirinden etkilenir. Kültürler arasında alış veriş olur. Ancak bu yemeğin tuzu gibi milli bünyeyi sarsmayacak biçimde, yabancılaşmaya yol açmayacak şekilde olmalıdır (Özgüleç,2007:79). Dolayısıyla küreselleşmeyle gelen kültür çeşitliliğinden korkmamak için sahip olunan kültürün ve kültürel kimliğin diri tutulması gerekmektedir. Küreselleşmenin sonuçları tartışılabilir, iyi ya da kötü olarak değerlendirilebilir. Ancak kabullenilmesi ve etkileri kaçınılmazdır.

2.1.3. Kültür Aktarımı: Kültür aktarımı, genel anlamıyla, sahip olunan maddi ve manevi tüm kültürel değerlerin, yani yaşam tarzının, inanış, duyuş ve hayata bakışın yeni kuşaklara aktarılması ve benimsetilmesi işidir. Toplum, sahip olduğu ve toplumun geneli tarafından kabul edilen kültürel değerleri, özellikle yeni nesil bireylere aktararak, aslında toplumun idealleştirdiği insan tipini yaratır. Topluma uyumlu bu yeni insan, kültürel değerleri öğrenerek ve benimseyip uygulayarak bir anlamda sosyalleşme, sosyalleştirme görevini de yerine getirmeye başlar.

Kültür aktarımının iki temel ayağı vardır. Bunlardan biri sosyalleşme, bir diğeri kültürlemedir. Sosyalleşme, insanın içinde yaşadığı topluma intibak, uyum sağlamasıdır, toplumla bütünleşmesi ya da özdeşleşmesidir. Sosyalleşme, insanın psikolojik varlıktan sosyal varlığa doğru geçişini meydana getiren bir dizi süreçler toplamıdır. İnsanın “ben” olarak düşünüşünün “biz” olarak topluluk içinde erimesi sosyalleşmedir (Celkan,2005:10). Bir başka ifade ile çocuğun, gerçekleşmesi istenen bir amaç için, planlı ya da plansız olarak eğitilmesidir. Sosyalleşme, toplumun kültürünü öğrenmedir. Kültürü aktaran ise, aile, okul, eğitim kurumları, sosyal kurum ve kuruluşlardır. Sosyalleşme kültürlemeden farklı olarak daha geniş bir manayı ifade eder. Kültürlemeyi de içine alır ve kültürün aktarılması sırasında toplumla uyum sağlamayı ve bir arada yaşamının gereklerini de ferde kazandırır.

Kültürleme ise; “toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insan tipini eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir “ (Güvenç, 1997:85).

Bu durumun tersi olarak, İçli'ye (2005:115-116) göre ise kültürlenme bir zorlamaya bağlı olarak açıklanmaktadır. Ona göre; "Kültürlenme (enkültürasyon) insanoğlunun doğumdan ölüme kadar toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesidir."

Kültür sahibi olan yalnızca insandır ve insan kültürü genleri yoluyla kalıtsal olarak getiremez; insan, kültürü öğrenme yoluyla ve eğitilerek, doğuşundan hemen sonra edinmeye başlar (Küyel,1990:233). İnsanlar doğumlarıyla birlikte etraflarında olup biteni algılamaya başladıkları andan itibaren kültür aktarımı kendiliğinden gerçekleşmeye başlamış olur. Varış'ın (1990:333) aktardığı üzere; karşılaştırmalı kültür alanında yapılan bir araştırmada, çocukta bir yaşından itibaren kültür farklılıklarının belirgin hale geldiğini, konuşmaya başlayan çocuğun, kendi dokusuna özgü davranışları taklit ettiğini görürüz. Dolayısıyla kültürün ilk aktarıldığı sosyal kurum olarak aile karşımıza çıkmaktadır.

Topçu'ya (2006: 52) göre "Aile; örf ve adetlerin ve bir dereceye kadar seciyemizin hamurunun yoğrulduğu mekteptir. Sevginin ve kalp alışkanlıklarının mektebidir. Sabrın ve müsamahanın mektebidir. Şefkatin ve anlayışın mektebidir." Çocuk aile içinde, toplumun küçük bir örnekleme olan aileye ait değerleri, yaşayışı, inancı, kültür öğelerini kavrar ve onlar gibi davranmaya başlar. Bu noktada aileye büyük sorumluluk düşmektedir. Çünkü toplumda erdemli bireyler yetişmesi için ailedeki eğitim temel oluşturmaktadır. Doğruluk, büyüklere saygı, küçüklere ve güçsüzlere yardım, törelere ve görgü kurallarına uyma, hak gözetme, çalışkanlık gibi manevi değerler her toplumda ve her zamanda istenen özelliklerdir. Bireylere akademik eğitim yanında değer eğitimi de verilmelidir. Bu değerlerin ilk kazanılacağı yer olarak aileler önemli bir misyona sahiptirler. Bireyin ilk duygu, davranış, düşünce ve eğitimini kazandığı yer ailesidir. Bu kazandıkları, onun hayatı boyunca kültürel ve eğitimsel dünyasına temel teşkil eder.

Çocuk aileden ve yakın çevresinden sonra toplumsallaşmayı sağlayan bir başka kurum olarak okulla tanışır. Celkan'a göre (2005:13) "Okul, ailenin gücü ve kapasitesinin yetmediği toplumsal realitenin yeniden yaratılması işini, kendi içinde gerçekleştirir, böylece gerek çocukta gerekse gençlerde ve

yetişkinlerde siyasal, ekonomik, ideolojik, estetik, ahlaki bir takım değer yargıları geliştirmeye çalışır. İşte bu değer yargılarının tümü toplumun kültürüdür.” Doğan(1994:163)’ın da aktardığı üzere, “sosyalleşmede en önemli işlevi gerçekleştiren okullar, hemen her devirde siyasi iktidarların ilgisini çekmişlerdir. Genelde yöneticiler; değerler, inançlar ve davranışlar konusundaki tercihlerini kitlelere aktarmak için okuldan faydalanmışlar, bu amaç için ders kitaplarının içeriğini belirleme yoluna gitmişlerdir.” Buradan da anlaşılacağı üzere sosyalleşme eğitim kurumlarında siyasi iktidarın görüşlerine göre şekillenir. Ancak siyasi iktidarlar değiştikçe değişen ders kitapları ve ders programlarının içeriği öğrencilerde ve dolayısıyla da toplumda uyumsuzluk sorunları yaratma tehlikesini ortaya çıkarmaktadır.

“Ulus devletler, sahip oldukları yüksek kültürü aktarmak için, kurumsal eğitimi ulusallaştırma ve zorunlu hale getirme; kurumsal olmayan eğitim ortamlarını da denetleme yoluna gitmiştir” (Özyurt,2008). Görülmektedir ki devletler kültür aktarımının önemi dolayısıyla bu görevi kurumsal eğitime yüklemişlerdi. Okullarda daha bilinçli ve sistematik olarak kültür aktarımı gerçekleştirilmektedir. Ayrıca çocuklar kültürlenme ve sosyalleşmeyi eğitim kurumlarında bir arada kazanırlar. Okulun bu konudaki amacı ; “geçmişten devraldığımız kültürel zenginliklerimizin ve mirasımızın korunması, yeni nesillere orijinal özellikleri ile tanıtılması, bütün bu zenginliklerin çağdaş yöntem ve çerçevelere oturtularak ve özden uzaklaşmadan kazanacakları yeni boyutları ile dış dünyaya açılmalarını sağlamak olmalıdır” (Berkay,1990: 45).

“Her ülke, mevcut sosyal yapısını temel özellikleriyle devam ettirmek, toplumun bilimsel ve teknolojik gelişmesini sağlamak ister. Bunun için de kültürel değerleri, yetişen nesillere aktarmak durumundadır. Bu da toplumsal bütünleşmeyi ve birleştirmeyi sağlayan önemli bir süreçtir” (Özkan,2006 :137). Kültürün, toplumu bütünleştirici etkisi göz önünde bulundurulduğunda kültür aktarımının önemi daha da artmaktadır. Kültürünü yitirmiş toplum ya da topluluklar da oluşan boşluk kimliksiz kalmak kadar sıkıntı yaratacak bir durumdur. Böyle bir durumda toplum içinde herkes farklı davranır ve birliktelikten yoksun bir topluluk oluşur, kısa sürede çözülme ve kopuş

meydana gelerek söz konusu toplumlar yok olmaya kadar giden bir sürecin içine girer. Dolayısıyla kültür aktarımıyla bu sürecin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda okulda ve özellikle Sosyal Bilgiler öğretiminde kültür aktarımı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konu üzerinde ayrıntılı olarak durulacağından burada ayrıntıya girmek gerekli görülmemiştir.

2.1.4. Sosyal Bilgilerin Tanımı, Tarihçesi, Sosyal Bilimler- Sosyal Bilgiler İlişkisi: Sosyal Bilgiler dersi bu adla 1968-1997 yıllarında ilkokullarda, 1998 eğitim- öğretim yılından bu yana da ülkemizdeki tüm ilköğretim okullarında gösterilmekte olan bir ders olmasına rağmen, yine de anlamı ve içeriği özellikle öğrenciler tarafından tam olarak kavranamamıştır. Halihazırda, Akengin ve İbrahimoglu'nun (2009) yaptığı araştırma göstermektedir ki , eğitim fakültelerinin ilgili bölümünde öğrenci olan öğretmen adayları bile halen eğitimini gördükleri bölümün kapsadığı alanları, dersin amaçlarını bile tam olarak bilememektedirler. Araştırmanın sonuçlarına göre ,Sosyal Bilgiler dersi öğretmen adayları, sosyal bilgileri tarih, coğrafya ve vatandaşlık ağırlıklı bir ders olarak görmektedirler. Bu yüzden çalışmanın bu kısmında sosyal bilgilerin tanımı ve tarihçesi verilerek ardından da en çok yanlışlığı yaratan kısım olan sosyal bilgiler- sosyal bilimler ilişkisi üzerinde durulmuştur.

2.1.4.1. Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, öğrencilerin sosyal yaşama uyumunu sağlamak için gerekli olan bilgileri içerir. Bu bilgiler, sosyal bilimlerin araştırma alanı olarak seçtiği disiplinlerin öğrenci seviyesine uygun haline getirilmesi ile bir yön bulur. Amaç, öğrencilerin toplum içinde sosyal ilişkilerini geliştirmek, doğru iletişim kurmasını sağlamak, sosyal hayatta karşılaşacağı sorunlara çözüm bulabilme yetisini geliştirmek, yaşadığı çevreyi tanıma ve korumasını sağlamak, vatandaşlık görev ve sorumluluklarını bilen ve uygulayan bireyler yetiştirebilmektir. Bunun yanında,

ulusal ve toplumsal değerlerini öğrenerek bu değerlerine ve özelliklerine sahip çıkma bilincini öğrencilere kazandırmak da sosyal bilgilerin amaçlarındandır.

İskender ve Altunyaşam'a (2006:143) göre; sosyal bilgilerin genel amacı, demokratik ve çağdaş bir toplum için etkili vatandaş yetiştirmektir. Sosyal bilgiler öğretimi ile bireyin demokratik tutum ve değerlere sahip, problem çözme ve karar alma becerileriyle donanmış, üretken ve katılımcı olması beklenir.

"Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin toplum ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal ve evrensel özellikleri ve değerleri kavramalarında en temel derslerden biridir" (Aykaç,2007:48). Benzer bir görüşte ise, Erden'e (tarihsiz,8) göre, "Sosyal Bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır."

Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten ve uluslar arası alanda kabul görmüş en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise, sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: "Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, tarih, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eş güdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı, global dünyada, kültürel farklılıkları olan, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı karar verme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır" (NCSS,1993:3). Konseyin tanımında dikkatini çeken, Amerika'da ki kültürel çeşitliliğin neticesinde oluşan çok kültürlülüğün kabullenilmiş olması ve bunun neticesinde sosyal bilgiler dersinin kültürel ayağında global bir kültüre sahip vatandaşlar yetiştirilmesinin hedeflenmesidir. Günümüzde devletlerin pek

çoğunun çokkültürlü bir yapıya sahip olduğu düşünülürken bu amaç önümüzdeki yıllarda devletlerin eğitim hedeflerinde daha fazla yer alacak gibi gözükmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, temel kültür öğelerini, bir çok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğunlaştırmakta; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına, kendi doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak programdaki yerini almaktadır. Bir başka tanıma göre Sosyal Bilgiler ise; “Sosyal Bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programıdır” (Öztürk ve Otluoğlu,2005:6).

Bakanlık tarafından (MEB,2005:46) yayımlanan Sosyal Bilgiler Programına göre “Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.”

Sosyal bilgilerin doğasına ilişkin farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir:

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler: En eski yaklaşımdır. Gelenekselci yaklaşım olarak da adlandırılabilir. Öğretmen merkezlidir. Amaç, var olan kültürel değerlerin, inanç ve tutumların olduğu gibi öğrenciye aktarılmasıdır. Bu yaklaşıma göre, yetişkinler her şeyin en doğrusunu bilir ve öğrenciye sorgulamadan bunu kabul ettirir. Statükocu bir anlayış mevcuttur. Gelişimden uzaktır ve geçmişe bağlılık ön planda kendini gösterir.

- Sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımın temel amacı çocukların, sosyal bilimlerin temel ilke ve içeriğini anlamaları için onlara yardımcı olmaktır. Sosyal bilimcilerin, bilimsel bilgilere ulaşma yöntemi çocuklara kazandırılmak istenir. Yöntem, araştırma- inceleme yöntemidir.

Öğrenciler bu yöntemi kullanarak bilgiye ve problemlerin çözümüne kendileri ulaşırlar.

- Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler: Odak noktası, araştırma- inceleme ve problem çözmedir. Yöntem olarak sosyal bilim yaklaşımına benzese de, sosyal bilim yaklaşımında içerik ve öğrenme sosyal bilim dallarından seçilirken, yansıtıcı inceleme alanında içerik, öğrencileri kişisel olarak etkileyen durumlara ilişkin konu ve sorunlardan seçilir. Genel amaç, öğrencilere kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında karar vermelerini öğretmektir (Doğanay,2007:20-21)

Tablo 3. Sosyal Bilgilere Üç Farklı Yaklaşım

	Vatandaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler	Yansıtıcı İnceleme Alanı olarak Sosyal Bilgiler
Amaç	Vatandaşlık en iyi, bir karar verme çerçevesi olarak doğru değerlerin kazandırılması ile öğretilir.	Vatandaşlık en iyi, karar verme çerçevesi olarak sosyal bilim kavram, süreç ve sorunlarının kazandırılması ile öğretilir.	Vatandaşlık en iyi, vatandaşın karar verme ve sorun çözme sürecinde gereksinim duyduğu bilgilerin araştırılması yoluyla öğretilir.
Yöntem	Aktarım. Kavram ve değerlerin kitap, sunu, soru-yanıt ve sorun çözme etkinlikleriyle aktarımı	Buluş yoluyla öğrenme. Her sosyal bilim dalının kendine özgü bilgi toplama ve kanıtlama yolu vardır. Öğrenciler bu yöntemleri uygulamalı ve keşfetmelidir.	Yansıtıcı inceleme. Karar verme, kanıtlamaya dayalı çatışma ve sorunların çözümünü amaçlayan yansıtıcı inceleme yoluyla geliştirilir.

İçerik	İçerik bir otorite tarafından seçilir ve değer ve tutumları gösterme işlevini yürüten öğretmen tarafından yorumlanır.	İçerik ayrı ve bütünleştirilmiş sosyal bilim dallarının yapı, kavram, problem ve süreçlerinden oluşur.	İçerik, öğrencilerin kendilerince seçilen problemlere temel olan, vatandaşların ilgi ve gereksinimlerini oluşturan değerlerin analizini içerir.
--------	---	--	---

Tablo 3- devam (Doğanay,2007:22)

Bu üç yaklaşım incelendiğinde eğitim sistemimizdeki gelişme ve değişmelere de paralel olarak dönem dönem ve gelişen bir sırayla üç yaklaşımın da kullanıldığını görmekteyiz. Şu anda yürürlükte olan 2005 yılı eğitim programı, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarını kullanmaktadır.

Bu yaklaşımlara göre sosyal bilgiler, sosyal bilim disiplinlerinden, amaca uygun olarak belirlenen bilgilerin, ilköğretim düzeyine uygun hale getirilerek öğrencilere sunulduğu disiplinler arası bir derstir. Bir yandan bilimsel metotlar öğrenciye kazandırılırken diğer yandan da öğrenciyi düşünmeye, araştırmaya, yorumlamaya ve eleştirerek üretmeye yöneltmektedir. Ancak sosyal bilgileri sadece sosyal bilimler ağırlıklı bir ders olarak görmek doğru değildir. Çünkü, Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilim disiplinlerini bünyesinde barındırmasına rağmen temel olarak sosyalleşmeyi, toplumsal hayatı ve sosyal ihtiyaçları karşılayıcı bir ders olarak sosyal bilimlerden ayrılmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler; kültürüne, değerlerine sahip çıkabilen, dünyadaki gelişmeleri takip ederek çağa ayak uydurabilen, demokratik hak ve ödevlerini bilerek bunu toplum içinde uygulayabilen, çevresini tanıyan ve koruma bilinci taşıyan, insan ilişkileri ve iletişimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren, karşılaştığı sosyal problemlere çözüm yolları üretebilen sosyal bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir.

2.1.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihçesi: İlk kez Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin ilk ve orta okullarda okutulmasını Fransız düşünürü Condorcet (1743-1794) savunmuştur. ABD Ulusal Eğitim Konseyi 1892 yılında, “ulusal toplum” anlayışını oluşturmak üzere tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularından oluşan bir tür sosyal bilgiler dersi içeriğinin okutulmasını kararlaştırmış ve böyle bir dersin öğretimi başlamıştır. Bununla birlikte Sosyal Bilgiler terimi ABD’de ilk kez 1916 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Sözer,1998-a:8-9).

Sosyal Bilgiler dersi 1926 yılı sonrasında Amerikan Pragmatizmi ve toplumsal yapısından kaynaklanan ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmış bir derstir. Bu dersin okutulmasında, iki geçerli sebep bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, 1890’li yıllarda bu ülkeye göçlerle gelenlerin iyi bir vatandaş olabilmeleri için, içinde yaşadıkları toplumla uyumun sağlanmasıdır. Diğer sebep ise, John Dewey ve arkadaşlarının etkisine bağlı olarak konulan derslerin konularının çocuğun günlük hayatı ve ilgilerinden alınması gerektiği anlayışıdır (Şimşek, Aydınözü, İbret,2009:514).

Aslında temel sebebe bakıldığında, bu dönemlerde, yani XX.yy’ın başlarında ABD’nin yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel, vb alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından Sosyal Bilgiler eğitimi doğmuştur (Öztürk ve Otluoğlu,2005:13). Sanayi Devrimi sonrası çiftçilerin iş sıkıntısı nedeniyle kentlere göçmesi ve burada alışık olmadıkları yaşam biçimiyle, farklı din ve etnik kökenli insanlarla bir arada yaşama zorunluluğu devlet adına bazı yeni uygulamalar getirilmesini ve karmaşa oluşmasına engel olmak için tedbirler alınmasını gerekli kılmıştır.

ABD eğitim yöneticileri bu durum karşısında yeni bir vatandaşlık eğitim programı geliştirmeye mecbur kalmışlardır. Yani, yeni oluşum, ülkede bir eğitim reformu yapılmasını öngörüyordu. Yurttaşlar sosyal sorunları ve bunların çözüm sürecinde rol almayı öğrenmeliydi. Okul programı, bir kimsenin yaşam niteliğine ilişkin sorunlardan bahsetmeliydi. 1916 yılında The National Education Association Commission okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen “Sosyal Bilgiler” terimini kabul etmiştir (Öztürk ve Otluoğlu,2005:13).

Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gelişmiştir (Erköse,2007:26). Sosyal Bilgiler, ABD’de doğmuş ve gelişmiş bir öğretim yaklaşımı olmakla birlikte, bu ülkenin eğitim sisteminden etkilenen başka ülkelerde de benimsenmiştir. Bunlar arasında Türkiye de bulunmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu,2005:14).

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersinin gelişimine baktığımızda aslında çok eskilere gitmemize gerek olmadığını görmekteyiz. Disiplinler arası bir program yaklaşımı ve bir ders olarak Sosyal Bilgiler, Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. Bu tarihten önce, gerek Osmanlı Devleti Dönemi, gerekse Cumhuriyet dönemlerinde bu dersin kapsamına giren disiplinler, ilköğretim düzeyinde ayrı ayrı dersler olarak verilmiştir.

“Osmanlı eğitim kurumlarında, Sosyal Bilgilerin kapsamındaki disiplinlerden Tarih ve Coğrafya, bir ders olarak, ilk defa Tanzimat Devrinde, II.Abdülhamit Döneminde(1876-1909), Maarif nezaretine bağlı, usul-i cedide uygun eğitim ve öğretim yapan birer ilköğretim kurumu olan iptidailerin programında yer almıştır. Bu derslerin tüm ilkokullarda okutulmasını teşvik eden ve ders kitaplarını da ilk hazırlayan büyük eğitim düşünürü Selim Sabit Efendi’dir. 1892’de İstanbul ve kasabalarında bulunan 3 yıllık iptidailer için hazırlanan programda, Mülahhas Tarih-i Osmani ve Muhtasar Coğrafya-ı Osmani derslerine yer verilmiştir. 1904’de tüm okullar için olan programda yalnız Muhtasar Tarih-i Osmani dersi bulunuyordu. 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati ile ilköğretim süresi, İptidaiye ve Rüştüyelerin birleştirilmesi ile 6 yıla çıkarılmış ve bu şekilde oluşturulan mekatib-i iptidaiye umumiye’de, tarih, coğrafya, malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye derslerinin okutulması öngörülmüştür. Adı geçen dersler, bu tarihten sonraki programlarda da yer almıştır” (Öztürk ve Otluoğlu,2005:15).

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise, 1926, 1930, 1936 ve 1948 programlarında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derlerine ayrı ayrı yer verildiğini görmekteyiz. Bu dersler ilk kez 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağında disiplinler arası bir yaklaşımla “ Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu,2005:15). 1967

programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesine ve bu dersin ortaokullarda birinci ve ikinci sınıflarda haftada 5 saat; üçüncü sınıflarda ise dört saat olarak okutulması kararlaştırılmıştır.

1985 yılında, ortaokullarda Sosyal Bilgiler yerine Milli Coğrafya, Milli Tarih derslerinin tekrar başladığı görülmektedir. Ancak 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile, ilköğretim okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri uygulamadan kaldırılmış; yerine Sosyal Bilgiler dersinin konması kararlaştırılmıştır (Sözer,1998-a:9).

Son olarak 2004- 2005 öğretim yılının başında yeni ilköğretim programı değiştirilmiş, dokuz il ve 120 pilot okulda uygulanmaya başlanmıştır. 2005- 2006 öğretim yılında, yeni ilköğretim programı, resmi olarak bütün okullarda uygulanmaya ve yeni programa göre yazdırılan ders kitapları okutulmaya başlanmıştır (Şanlı,2007:49).

2.1.4.3. Sosyal Bilimler- Sosyal Bilgiler İlişkisi: Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler birbirine çok benzeyen dolayısıyla da sıklıkla birbirine karıştırılan iki kavramdır. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler kesin çizgilerle birbirinden ayrılmazlar. Ancak içerik farklı yöntemlerle ele alınıp, farklı metotlarla öğrenciye aktarılır ve kapsadığı alan bakımından birbirinden farklılıkları bulunur.

“Sosyal Bilimler, genelde, toplumdaki insan davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri içerir. Temel amaç, bilginin geliştirilmesidir ve genellikle sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durmaktadır. Sosyal bilgiler ise; sosyal bilimlerin bulgu, ve araştırmalarının, bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsar” (Sözer,1998-a:3).

Moffat'a (1957:2) göre "Sosyal ilimler, beşeri işler hakkında doğru ve sistemli bilginin büyük kısımlarını ihtiva eder ki bu bilgi hayatın idaresi, iktisadi hayatın düzenlenmesi, milletlerin idaresi ve milletler arası münasebetlerin ayarlanması için mutlak olarak lüzumlu bilgileri içerir. Sosyal Bilgiler ise, gittikçe artan teferruatlı sosyal hayatımızı öğrencilere manalı kılan teknik ve bilgiler demektir." Dolayısıyla, sosyal bilgiler öğrenci için sosyal hayatı kolaylaştırma amacıyla sosyal bilimlerden ayrılır.

Bir başka Sosyal Bilgiler- Sosyal Bilimler karşılaştırmasında ise Kafadar ve Evin (2004) bu kavramlar şöyle tanımlanmıştır: Sosyal Bilimler, araştırma, deney, buluş ve benzeri etkinlikleri içermekte, insan, toplum ve onların değerleri, çevreleriyle olan ilişkileri ile ilgilenmekte; bu konudaki bilgiyi artırmaya ve genişletmeye çalışmaktadır. Sosyal Bilgiler ise, sosyal bilimlerin yöntemlerini, içeriğini ve bulgularını basit düzeyde ele almakta; bireyin toplumda yaşayış ve davranışları, temel gereksinimleri ile bunları gidermek için yaptıkları gibi konuları içermektedir."

Sosyal Bilimlerin, öğretim için seçilmiş olan ve değişmeyen bölümünü Sosyal Bilgiler oluşturmaktadır. Bir toplumu oluşturan bireylerin, o toplumdaki yaşayışı, ilişkileri, kültürü, öteki toplumlarla olan ilişkileri içindeki yerini ve bu konulardaki ortak ve temel bilgilerin oldukça kapsamlı bir bölümünü Sosyal Bilgiler oluşturmaktadır (Sözer,1998-a:3).

Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimlerin birbirinden ayrıldığı noktalardan birinin de kapsam ve öğretim yöntemi olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda baktığımızda, Sosyal Bilimler, bilimsel yöntemlerle, inceleme alanı olarak toplumların seçildiği çeşitli disiplinlerden oluşur. Asıl ilgi alanı, grupların içindeki insan etkinliği, amacı ise, beşeri anlayışın gelişmesidir. Sosyal Bilimler içine giren disiplinler ayrı dersler olarak ortaöğretim kurumlarında işlenmektedir. Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, vb. Sosyal Bilgiler ise, Sosyal Bilim disiplinlerinin kavramsal ve bilimsel gelişmelerinin eğitim süreci içinde ve ilköğretimde ele alınarak bireyin gelişmesini ve yetişmesini sağlayan bir derstir.

Sosyal Bilgiler dersi, Sosyal Bilimlerin ortak bir bileşkesi olarak ele alınır. Bunun nedeni, Sosyal Bilgiler dersinde olguların bir bütün olarak verilmesi gerekmesidir. Çünkü insan, her türlü olguyu parça parça değil bir bütün içinde görür ve daha kolay öğrenir. Bu nedenle, ilköğretimde çocuk toplumsallaşırken, her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak verilmemeli, ortak noktaları bulunup birleştirilerek sunulmalıdır. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun yaşamak daha kolaydır. Bu ilke, ilköğretim çağındaki öğrencilerin gelişim ve öğrenme ilkesine de uygundur (Sönmez 2005:456).

Sonuç olarak aralarındaki ilişkiyi açıklamak gerekirse; Sosyal Bilimler Sosyal Bilgilerin temel dayanaklarından biridir. Sosyal Bilim disiplinlerinden her biri de Sosyal Bilgilerin yapı taşlarıdır. Sosyal Bilimler ortaöğretim ve yüksek öğretimde ayrı disiplinler olarak öğretilirken, Sosyal Bilgiler kapsamında ağırlık, disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir eğitim programı aracılığı ile ilköğretim öğrencilerine verilmiştir. Dolayısıyla da ilköğretim öğrencilerinin algılama düzeylerine uygun olarak sadeleştirilmiş ve düzenlenmiştir.

2.2 İlgili Araştırmalar

Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ve Kültür arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli sayıda çalışmanın yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu konu ile ilgili yapılan ve çalışmaya uygunluğu açısından ulaşılabilen araştırma Mevlüt Yıldız tarafından yapılmıştır. Yıldız, 2002 yılında hazırladığı “Yürürlükteki Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatının Kültür Konuları Açısından Yeterliliği” adlı çalışmasında ilköğretimin tüm kademelerinde Sosyal Bilgiler dersi müfredatlarını incelemiş ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda sonuçlandırmıştır. Araştırma sonunda İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi müfredatında kültür konularının yetersiz olduğu, Türk kültürünün zenginliğini yeterince yansıtamadığı ve müfredatın düzenlenerek içeriğindeki kültür konularının artırılması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır ve 57 sayfadan oluşmaktadır.

Ayrıca Yusuf Uyar'ın 2007 yılında hazırladığı, "Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme" adlı yüksek lisans tezi çalışmanın şekillenmesinde fayda sağlamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, araştırma modeli olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur (Kaptan, 1998). Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 2007:77). Zamanın iyi kullanılmasını sağlamak ve gerekli malzemenin tespiti için planlama aşaması gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda, çalışmanın içerik ve bilgi düzeyi tespiti, bilgi toplama ve değerlendirme aşamalarını kolaylaştırmıştır.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Sosyal Bilgiler ve kültür ile ilgili daha önceden yayınlanmış olan kaynaklar tespit edilerek taranmış ve bunlardan elde edilen bilgiler derlenmiştir.

Yayın taraması yapılarak çalışma konusu ile ilgili yayınlanmış kaynakların listesi çıkarılmıştır. Liste oluşturulduktan sonra bunların incelenmesi yapılmış ve amaçlar doğrultusunda bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 1968, 1998 ve 2005 öğretim programları incelenmiş, kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme ile ilgili konular çalışmaya eklenmiştir.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Bu aşamada, elde edilen kaynaklar ayrıştırılmış ve çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları belgeleriyle desteklenmiştir. Böylece çalışmanın temel kısmı oluşturulmuştur.

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme

4.1.1 Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımını Gerekli Kılan Nedenler

Toplumlar, bütünlüğünü korumak ve devamlılığını sağlamak için en önemli araç olarak kültürlerini kullanmaktadırlar. Kültür, bir anlamda hem toplumu var eden hem de devamlılığını sağlayan temel taşlardan biridir. Devletler de kültürlerini korumak ve devamlılıklarını sağlamak için eğitim kurumlarını kültür aktarıcısı olarak görmektedirler. “Hiçbir millet, devlet yapısı içinde, bir yılda, yüz yılda var olmaz. O’nu var eden, tarihin derinliklerine inen kültür kökleridir. Önemli olan bu kökten kopmamaktır. Önemli olan, bu kökten yeni yaşam biçimleri yaratmak, daha çağdaş birikimler oluşturmaktır” (Bilginer,1990:746). Bahsi geçen çağdaş birikimlere de eğitim kurumları vasıtası ile ulaşılır. Özellikle sosyal bilgiler dersi, ana hedeflerinden olan kültür aktarımını sağlayarak üstüne düşen görevi yerine getirmektedir.

Toplumlar, belirledikleri hedeflere ulaşmak için öncelikle eğitim sistemlerini şekillendirmekte, hedeflenen özellikteki bireyleri yetiştirmek üzere uygun içerikler düzenlenmektedirler. Temel davranış özelliklerinin kazandırılmaya başlandığı ilköğretim dönemi, eğitim sürecinde ayrı bir öneme sahiptir (Evin ve Kafadar,2004). Güvenç (1985:111), kültürle eğitim süreci arasında karşılıklı ve birbirini bütünleyici bir ilişki olduğunu savunmuştur. Ona göre “Kültür, eğitim süreciyle kazandığımız muhteva; eğitim ise, bize kültürel muhtevayı kazandıran edinme öğrenme sürecidir.”

İlköğretimde kültür aktarımının en fazla gerçekleştirilebileceği Sosyal Bilgiler dersi, insanları, insanların birlikte oluşturdukları yaşamı anlamayı ve bireylere toplumsal bir kişilik kazandırmayı sağlar. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler ile toplumsal bir ürün olan ve insanlar arası etkileşim sonucu doğup gelişen kültür arasında yakın bir ilişki vardır (Deveci,2009:1).

Güvenç (2002)' de bir insan ve toplum kuramı olan kültürü iç-güdüsel ve kalıtsal olarak değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklar olarak açıklayarak, kültürün öğrenildiği ve eğitimle kazanıldığını belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinde kültür öğelerinden yararlanmak suretiyle, dersin hedeflerinden olan öğrencilere toplumsal kişilik kazandırma, işbirliğini öğrenme, bireyin çevreye uyumunda yardımcı olma, düşünme, eleştirme gibi becerileri ve bunun yanında toplumun sahip olduğu değerleri kazanmasında fayda sağladığı söylenebilir.

Geleneksel eğitimde, daha çok kültürel birikimin yeni nesillere aktarılması söz konusuydu. Eğitime, hem kültürel değerleri koruyup sürdürmesi, hem de değişmelere katkıda bulunması gibi çelişkili görülen iki ayrı fonksiyonun yüklenmiş olması karmaşıklığa yol açmıştır. Varlı (2007:334) 'nın da belirttiği üzere; “özde, eğitim programlarında yer alan disiplinler, aslında birikmiş kültürün çocuklara ve gençlere transferi ile ilgilidir. Bu transfer sürerken, diğer yandan kültür dokusuna çeşitli yollardan yeni öğeler girerek bir hareketlilik oluşturmakta, bu dinamiklere eğitimde genel olarak yer verilmemektedir.” Sosyal bilgiler dersi bir yandan kültürel değerleri öğrenciye kazandırırken, aynı zamanda öğrencilerin değişen, ilerleyen dünya düzenine uyumuna da yardımcı olmayı amaç olarak benimsemiştir. “Bilim ve teknolojideki gelişmelerin, zaman ve mekandaki sınırları kaldırmasıyla toplumlar arasındaki ilişkiler daha da artmıştır. Böyle bir dönemde öğrencilerin bu ilişkiler konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir” (MEB,2005). Öğretmenler de kendilerini sürekli yenileyip geliştirerek, dünyadaki gelişmeleri takip ederek öğrencilerini bilinçlendirmeli ve sosyal bilgiler dersi ile hayata hazır hale getirmelidir. Bu amaçlar gerçekleşmez ise mevcut kültürün diğer kültürlerle karşılaşması ve kaynaşması sonucu kültürel asimilasyon kaçınılmaz hale gelir.

Sosyal Bilgiler bir insan bilimidir, kültür de sosyal bir olgudur, dolayısıyla Sosyal Bilgiler ile kültür aynı noktada birleşir, Sosyal Bilgiler kültür ile beslenir. Sosyal Bilimlerin kültür ile doğrudan ilişkisi olması nedeniyle sosyal bilimlerin bileşkesi olan sosyal bilgiler ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir.

Deveci (2009:4)' ye göre Kültür, bir topluluğun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Her toplumun farklı kuralları, yaşayış ve düşünüş tarzı vardır. Sosyal Bilgilerin amaçlarından biri de bireye toplumsal kişilik kazandırmak, toplumsal kurallara uyan bireyler yetiştirmektir. Deveci, kültürden hareket etmeden, öğrencilere insan gerçeğini kavratamayacağımız, toplumsal sorumluluklarını bilen bireyler yetiştiremeyeceğimiz fikrini savunmuştur. Sosyal bilgiler dersi ile toplumsal yaşayabilen, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirilmesi hedeflendiğine göre kültürü temele almayan bir sosyal bilgiler dersi ile bunları gerçekleştirmek zorlaşacaktır. Çünkü, insanlar kültürleri sayesinde bir arada uyumlu şekilde yaşarlar, toplum olmanın gereklerini yerine getirmekte kültür bağlayıcı bir rol oynar.

Günümüzde sosyal değişme ve gelişme ile eğitim arasındaki bağlantı demeti hayli karmaşıktır. Bir yandan sosyal ve kültürel kimlikleri korumak, öte yandan yeni teknolojileri ve değerleri geniş kitlelere sunmak ihtiyacı bir aradadır (Berkay,1990:41). Bu amaçlardan olan kültür aktarımı ve toplumsallaştırma eğitim yoluyla sağlanır. Sosyal Bilgiler dersi toplumun özelliklerinin, gelenek ve göreneklerinin, kültürünün ve özelliklerinin verildiği derslerden biridir. Bilgi çağında, bilişim teknolojisi ve küreselleşme olgusu, milli kültürlerin, küresel güçlerin empoze ettiği kültürler karşısında gerilemesine ve zaman içinde eriyip kaybolmasına yol açabilir. Bu nedenle "öğretmenler, Sosyal Bilgiler derslerinde, milli kültürlerin gelişip, yaşamasına katkı sağlayacak eğitim durumları tasarlamalıdır" (Öztürk ve Otluoğlu,2005: 31).

Her toplum var olan kültürel değerlerini devam ettirebilmek için, bunları genç kuşağa kazandırmak ister. Yeni yetişen kuşağın bu değerleri kazanma sürecine toplumsallaşma diyoruz. Toplumsallaşmanın amacı, toplum üyeleri arasındaki birliği koruyarak, toplumun devamını sağlamaya yardımcı

olmaktır. Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretimde, bu süreç içerisinde önemli etkilere sahip bir derstir, toplumsallaşmayı sağlayıcı en temel araçlardan biri olma vazifesi taşır. Hızla değişen demokratik bir toplumda, sosyal bilgiler öğretiminin amacı yalnızca mevcut toplumsal düzeni benimseyen, onu sorgulamadan kabul eden vatandaşlar yetiştirmek olmamalıdır. Mevcut toplumsal değerleri sorgulayarak, yeni değerler üretebilen, eleştirel, yaratıcı bireylere gereksinim vardır (Doğanay,2007:17). Bu gereksinimler doğrultusunda yetiştirilen bireyler toplumların birlikteliğinin korunmasında üstlerine düşen görevi yerine getireceklerdir.

Günümüzde yaygın kullanım alanı bulan küreselleşmenin getirdiği değişim ve oluşumlar arasında çok kültürlülük olgusunun farkındalığının artması da bulunmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında ülke sınırları içinde yaşayan pek çok etnik, dinsel, kültürel farklılık taşıyan gruplar bulunmaktadır. Devletler sınırları içindeki tüm kültürel gruplara eşit yakınlıkta durarak, hak ve özgürlüklerini güvence altına alarak, saygı duyarak ülke içinde refahı sağlama yoluna gidilmelidir. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kültür aktarımı yapılırken mutlak surette ülke içinde var olan kültür çeşitliliği göz önünde bulundurularak ders programları düzenlenmelidir. Bunu sağlamak için, öncelikle eğitim sisteminde çok kültürlülüğü benimsemiş bir yaklaşım gözetilmelidir. Çüçen (tarihsiz)'e göre, "Bu tür eğitim sisteminde farklı din, ırk, dil ve kimlikten öğrencilere saygı duymak ve onlara ait bu özellikleri eğitime taşıyarak eğitim ve öğretimi renklendirerek gerçekleştirmek hedeflenir." Çok kültürlü eğitim; saygı, sevgi ve hoşgörü içerisinde gerçekleşmesi beklenen bir eğitim türüdür.

Benzer şekilde Kalafat(2006) da ulus devletlerin kültürünü korumak adına önceliği iç kültürel sentezlere vermesi gerektiğinin aktarmıştır. Halkı ile sentezini yapamayan ulusal kültürel yapılanmada, kültür hayatı, yabancı bir kültürle temasa geçtiğinde iç parçalanmaya uğrama ya da temasa geçtiği kültür içinde eriyip gitme tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Dolayısıyla, öncelik verilmesi gereken ilk şey iç kültürel birliğin sağlanmasıdır. Türkiye gibi birden çok kültürü bünyesinde barındıran çok kültürlü bir toplumda da öğrencilerin ailesinden ve geçmişinden gelen kültürel öğeleri, değerleri öğrenmesi yanında birlikte yaşadığı toplumun diğer üyelerinin de sahip olduğu kültürü

öğrenmeleri, saygı duymaları büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler dersinin temel hedeflerinden olan kültürün devamlılığını sağlama hedefini gerçekleştirmek için ders programlarında bu konu üzerinde önemle durulmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış 2005 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında dersi vizyonu ile ilgili açıklamanın bir bölümünde “Türk tarihini ve kültürünü kavramış, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan bireyler yetiştirmek” üzerinde durulmuştur. Sosyal Bilgiler, böyle bir vizyon çerçevesinde işlevini yerine getirmek zorundadır. Bununla birlikte Sosyal Bilgilere rehberlik eden yaklaşımlardan; “Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler” yaklaşımı öğrencilere kültürel mirasın aktarımını gerekli kılmaktadır.

Kültür, bir birikim, geçmişten geleceğe uzanan bir köprü, nesilden nesile aktarılan bir değerdir. Sosyal Bilgiler ile kültür arasında çok güçlü bir bağ vardır. Çünkü Sosyal Bilgilerin konusu insan, insanın yaşadığı çevresi ve toplumla ilgilidir. Kültür de insan eliyle oluşturulan her şey olarak değerlendirildiği için, insan varsa Sosyal Bilgiler de vardır. O sebeple Sosyal Bilgiler ve kültür ayrı ayrı düşünülemez.

Son zamanlarda, hızlı teknolojik ilerleme ve değişimler, ulusallaşmanın yerine geçmeye başlayan küreselleşme, bilgi alışverişinin ve kültürel çeşitliliğin yayılmaya başladığı günümüzde, genelde eğitime, özelden Sosyal Bilgiler öğretimine yeni bir görev düştü: Bir sosyalleşme aracı olma . gerçekte, yıllardan beri Sosyal Bilgiler öğretimine, kültür aktarımı çerçevesinde önemli roller yüklenmiştir. Fakat bu rol, güncel sorunlarla örtüşmüyordu. Yeni kent yaşamı, yeni bir kültür doğuruyordu. Bu kültür, geleneksel yaşamda bulunmayan konuları içeriyordu. Uyum kurulmalıydı, bu da Sosyal Bilgiler ile mümkün kılınmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu,2005:41). Sosyal bilgilerin ders olarak ortaya çıkışındaki ana nedenlere baktığımızda da öğrencilerin değişen topluma ve bunun sonucu getirdiği kültüre uyumu amaçlanmıştır. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinde kültür aktarımı yapılmalıdır

ki çocuğun topluma uyumu sağlanabilsin, toplumun beklediği insan tipi gerçekleştirilsin ve bu düzen içinde toplum varlığını sürdürebilsin.

Değerler, insanlara kültür yoluyla aşılanır. Kültür ise, norm ve değerler ile anlam kazanır. Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara karşı saygı, hoşgörü, yardımlaşma, misafirperverlik gibi pek çok değerlerin öğretiminin yapılması için kültür ve kültürel öğelerden yararlanılması gerektiği söylenebilir. Sosyal Bilgiler programı, içeriğinden ve genel amaçlarından dolayı toplumun devamlılığını sağlamak konusunda şart olan değer aktarımının en fazla yapılabileceği bir alandır. Değer aktarımıyla sosyalleşmeyi gerçekleştirmede en etkili alan olan Sosyal Bilgiler programında topluma ait değerlerin kazandırılmasına yönelik hedeflerin ve içeriğin yer alması gerekir.

Deveci' nin (2009) öğretmen adayları üzerinde yaptığı, "Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi" adlı çalışmanın sonuçları da bize göstermektedir ki;

Sosyal Bilgilerin etkili vatandaş yetiştirme, toplumsal kişilik oluşturma, bireyin çevreye uyumunu sağlama gibi amaçlarının kültür aktarmaya hizmet ettiği vurgulanmıştır. Kültür ile Sosyal Bilgiler arasında yakın bir ilişki olduğunu belirten öğretmen adayları, bu ilişkiyi en çok Sosyal Bilgilerin bir insan bilimi olması ve Sosyal Bilgilerin disiplinler arası yaklaşımla ele alınması nedenleriyle açıklamışlardır.

Bununla birlikte, bu çalışma sonucunda öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinde, bireyin kendini, yakın çevresini, başka toplumları öğrendiğini belirtmişler, bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde kültür öğretimi yapıldığı görüşünü savunmuşlardır. Safran(2008)'da bireylerin kültürünü, Sosyal Bilgiler dersi aracılığı ile geçmişle öğrendiğini, bu gün yaşadığını ve yarına aktardığını belirterek Sosyal Bilgilerde kültür öğretimi yapıldığını vurgulamıştır.

Sosyal Bilgiler programında "Kültür ve Miras" öğrenme alanı Sosyal Bilgiler dersinde kültür ile ilgili etkinlikler düzenlenmesi zorunlu

duruma getirmiştir. Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına ve program kazanımlarına ulaşmak için Sosyal Bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanılmalıdır. Farklı kültürleri tanımaları sağlanmalı, sınıfta sevgi, saygı, hoşgörü ortamı oluşturularak, öğrencilerin böylece değer kazanmalarına da yardımcı olunmalıdır.

İlköğretimdeki diğer dersler incelendiğinde kültür aktarımının en verimli sağlandığı dersin Sosyal Bilgiler olduğu görülmektedir. Diğer derslerde daha çok kendini tekrar eden temel bilgilerin öğretimi gerçekleştirilirken Sosyal Bilgiler dersinde hem var olan kültür hem de değişip gelişen kültür birlikte aktarılır, kültür bu dinamik yönü ile de işlenmiş olur. Zaten dersin özünü oluşturan, ana dayanaklardan biri olan, öğrenciye kültürünü ve milli değerlerini tanıtmaya görevi de böylece kültür aktarımıyla gerçekleştirilmiş olur.

4.2. Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretimin Amaçları ve Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Kültür Aktarımı: Her eğitim kurumunda kazandırılmak istenen hedef, tutum ve davranışlar derslerin öğretim programları çerçevesinde öğrenciye aktarılır. Hazırlanan bu öğretim programları da ilköğretimin amaçları doğrultusunda planlanır ve her ders için uygun uygulama ve kazanımlar belirlenir. İlköğretimin amaçları da hiçbir zaman Milli Eğitim Temel Kanunu'na aykırı olamaz. Dolayısıyla aralarında belli bir hiyerarşi ve uyumlu bir bağ bulunmaktadır.

4.2.1. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Kültür Aktarımı: Milli Eğitim Temel Kanunu Türkiye'deki tüm örgün eğitim kurumlarının uygulamalarında, öncelikli olarak rehber alacakları amaçları içerir. Eğitim kurumları Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki Türk Milli Eğitiminin amaçlarına aykırı faaliyette bulunamaz. Yapılan her türlü uygulama, Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde planlanır ve uygulanır. Milli Eğitim Temel Kanunu bir yandan tüm eğitim kurumlarının amaçlarında bir birlik sağlarken, bir yandan da

devletin, dolayısıyla da milletin eğitimden beklentilerini, ideallerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretimi, ilköğretimin amaçlarına, onun da öncesinde Milli Eğitim Temel Kanunu'na uygun olmak ve onun belirlediği amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermek durumundadır. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarında kültür aktarımını gerekli kılan maddeler bu bölümdeki ilk inceleme konusudur.

14.06.1973 tarihinde kabul edilen, 14574 sayılı Resmi Gazete'de 24.06.1973 tarihinde yayınlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları (MEB,1998:533)

“Türk milletinin bütün fertlerini;

- 1- *Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;*
- 2- *Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*
- 3- *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;*

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk

milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır” şeklinde ifade edilmiştir.

Türk milli eğitiminin genel amaçlarından ilkinde, *“Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan”* bireyler yetiştirmek ifadesi bulunmaktadır. Açıkça görülmektedir ki, milletinin tüm kültürel değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirmek son derece önem taşır ve ilk amaç içinde yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersi de bireyin sosyal yaşama uyumunu sağlamak için, toplumun kabul ettiği tüm maddi ve manevi kültürel değerlerin öğrenciler tarafından kazanılmasını amaçlaması bakımından bu maddede geçen hedeflerle uygunluk göstermektedir.

Türk Milli Eğitiminin ikinci amacında; *“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bireyler olarak yetiştirmek”* ifadesi yer alır. Bireylerin sağlıklı bir kişilik sahibi olmaları, düzgün bir karakter kazanabilmeleri için, öncelikle ailesi, daha sonra yakın çevresi ve okul büyük önem taşır. Çocukların kazanacakları karakterde, kültürünün içinde mevcut olan maddi ve manevi değerler var olacaktır ve bu değerlerin doğru bir şekilde öğrenciye aktarılması karakter kazanımında etkin bir rol oynar. Birey, kültüründe var olan, dürüst olma, yardımsever olma, büyüklerine saygı gibi değerleri kazanarak karakterini ve kişiliğini doğru bir şekilde geliştirebilir. Dolayısıyla, öğrencilerin toplumun istediği karakter sahibi bireyler olarak yetişmesi için kültür öğelerinin öğrenciye aktarılması şarttır. Milli eğitimin bu amacı da Sosyal Bilgiler öğretiminde “Değer Kazandırma” amacıyla birebir örtüşmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu’ndaki amaçlara ulaşmak için, öncelikle kültür aktarımının gerekliliği kavranmalı ve tüm örgün eğitim kurumları için bu yönde programlar hazırlanarak uygulanmalıdır. Sosyal Bilgiler, temel kültür öğelerini, bir çok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası yaklaşımla seçip yoğurarak içinde bütünleştirir. Bu söylemimizi destekler nitelikte, Safran(2008,27) da şöyle ifade etmiştir: “Her toplumun, genç üyelerine, kendi kültürünü tanıtarak, var olan kültürü geliştirmeye çalışır, eğitim programları incelendiğinde de kültürleme görevi Sosyal Bilgiler dersi

ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Milli Eğitim Temel Kanununun belirtilen maddelerinde de kültür aktarımı, doğru hazırlanmış ve uygulamaya konmuş Sosyal Bilgiler programıyla gerçekleştirilebilir.

4.2.2. İlköğretimin Amaçlarında Kültür Aktarımı: İlköğretim kurumlarında uygulanan programlar ilköğretimin genel amaçlarına uygun olarak düzenlenir. Aksi bir görüş doğrultusunda herhangi bir program hazırlanamaz ve uygulanamaz. Milli Eğitim Kanununa uygun olarak hazırlanan ilköğretimin amaçları da, ilköğretim programlarının ana dayanağıdır. İlköğretimin amaçlarında kültür aktarımının gerekliliğinin görülmesi ve bu konuda amaçlar belirlenmesi genelde tüm ilköğretim programları, özelde ise Sosyal Bilgiler öğretimine düşen önemli görevi ortaya koymaktadır.

Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda hazırlanan, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 04.08.2003 tarih ve 229 sayılı kararı ile 27.8.2003 tarihli ve 25212 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "İlköğretim Kurumları Yönetmeliği"ne göre İlköğretimin amaçları;

- 1) Öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerini geliştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak,
- 2) Öğrenciye, Atatürk ilkelerine ve inkılâplarına, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ile uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, görevlerini yapma ve sorumluluk yüklenebilme bilinci kazandırmak,
- 3) Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini ve geliştirmelerini sağlamak,
- 4) Öğrencileri toplum içindeki rollerini yapan, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışan, hoşgörü sahibi ve paylaşmayı bilen, çevresine uyum sağlayan, iyi ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmek,
- 5) Öğrencilerin, gerçekleştirecekleri sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklerle millî kültürün benimsenmesine ve yayılmasına yardımcı olmak,

- 6) Öğrencilere, bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm arama alışkanlığı kazandırmak,
- 7) Öğrencilere, kendisi, ailesi ve toplumun sağlığı ile çevreyi koruma bilinci ve alışkanlıkları kazandırmak,
- 8) Öğrencilerin becerilerini ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak,
- 9) Öğrencilerin araç - gereç kullanımlarını, sistemli düşünebilmelerini, özgüvenlerini geliştirmelerini, çalışma alışkanlığı kazanmalarını, estetik duygular ve yaratıcılık güçlerinin geliştirilmesini sağlamak,
- 10) Öğrencinin ilgi alanlarını ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlamak, meslekleri tanıtmak ve seçeceği mesleğe uygun okul ve kurumlara yönleltmek ,
- 11) Öğrencileri ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyan, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunan bireyler olarak yetiştirmek,
- 12) Öğrencilerin zamanlarını faydalı etkinliklerde, kişisel ve toplumsal araç - gereçler ile kaynakları verimli kullanmalarını, okuma zevk ve alışkanlığı kazanmalarını sağlamak
(http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=gorevlerimiz&id=ilk_ogretim)

İlköğretimin amaçlarında kültür ve kültür aktarımıyla ilgili maddeleri Sosyal Bilgiler öğretimi açısından ele alırsak;

“ Öğrencilerin, milli ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini, bu değerlere saygı duymalarını sağlamak ”(MEB,2003:485).

İlköğretimin bu amacında, öğrencilerin hem milli, hem de evrensel kültür değerlerini tanımaları gerektiği belirtilmiştir. Bu amaç da, derslerde öğrencilere kültür öğelerini doğru şekilde tanıtip aktarmak ve benimsetmekle mümkündür. Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretim okullarında kültür öğelerinin öğrencilere en fazla aktarılma imkanı bulunan derstir. Ancak dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, bu maddedeki amacın sadece kültürün

aktarılmasını içermediğidir. Çünkü, kültürü yalnızca aktarmak, milletlerin devamlılığını sağlamada en önemli unsur olan kültürün, nesiller arası sürekliliğini gerçekleştirmek için yeterli olmayacaktır. Mutlaka, kültürü aktarmanın yanında, öğrencilerin milli kültür öğelerini benimsemeleri, geliştirmeyi istemesi ve kültürüne saygı duymalarını sağlayabilmek amacıyla uygulamalar yapılmalıdır. Ancak dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de öğrencilerin evrensel kültür öğelerini tanıması, benimseyip saygı duymasının yanında kendi kültürlerini de evrensel kültür sınıflandırmaları içinde tanıtabilmelerinin önemini kavrayabilmek olmalıdır. Güvenç(1995:197)'in de ifade ettiği gibi; “İnsan ya da ulus çevreden aldıklarına karşılık, kendi öz kültürünü dünyaya veremiyor, yayamıyorsa nasıl başarılı sayılabilir? Çünkü yalnızca yabancı kültürleri benimsemek, özümsemekle yetinen bir ulus, ister istemez, o kültürlerce özümsemekte (asimile edilmekte) dir.”

Atatürk'ün “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça, daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır” düşüncesinden hareketle, Ziya Gökalp gibi Türk fikir adamlarının yeni nesillere fikirleriyle iyi tanıtılması, düşünce hayatımızı, eğitim felsefelerimizi ve sonuçta Türk toplumunu zengin ve güçlü kılacaktır (Solak,2005:106). Sosyal Bilgiler dersi üniteleri ve içeriğinde bu amacı gerçekleştirmek için hazırlanmış konular ve kazanımlar mevcuttur. Örneğin; öğrencinin kültürüne saygı duymasını sağlamak amacıyla, Türk büyüklerini ve bu büyüklerimizin kültürümüze yaptığı katkılar anlatılmaktadır. Bu amaçların gerçekleşmesi neticesinde öğrenci, tarihindeki önemli şahsiyetlerle ve eserleriyle gurur duyarak kendinde de kültürünü geliştirebilecek katkılar yapabilme gücü hissedecektir. Bunun yanında, öğrencilerin evrensel kültürleri de tanıması sağlanmalı ve dünya kültürü içinde kendi kültürünün yerini fark edebilmesi sağlanmalıdır.

“Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu yurttaşlar olarak yetiştirmek” (MEB,2003:485).

Devletler, yurttaşlarını bu değerlere sahip bireyler olarak yetiştirebilmek için eğitim politikalarını buna uygun şekilde belirler ve aileden sonra değer kazanımının en sağlıklı şekilde verildiği okullara bu görevi yükler. Okullar da bu görevi ilköğretim kurumları yönetmeliğindeki amaçlara uygun şekilde sürdürür.

İlköğretim kurumları yönetmeliğindeki bu konuda geçen amaçta, yetiştirilecek yurttaşların sahip olması gereken nitelikler, hemen tüm toplumların fertlerinde olmasını istediği özellikleri taşıyan yurttaş profilidir. Bu nitelikler, sosyal Bilgiler programında adı geçen değerler içinde mevcuttur. Bu değerlerin Sosyal Bilgiler programıyla öğrenciye kazandırılması amaçlanmaktadır.

4.2.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları ve Ders Programlarında Kültür Aktarımı: Öğretim programları, eğitimin ilkeleri göz önüne alındığında uygulama bakımından en yakın olan hedefleri içerir. Milli Eğitim Temel Kanunu, ülkede mevcut tüm örgün eğitim kurumlarından beklenen amaçları içerirken, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde bu amaçlar biraz daha özelleştirilerek sadece ilköğretim amaçlarını içerir hale getirilir. Öğretim programları da bu ilköğretim kurumlarında adı geçen derslerin içeriği ve amaçlarını ihtiva eder. Öğretim programları milli eğitimin temel hedeflerini sınıf ortamına taşır. Sınıfta da bu öğretim programları uyarınca eğitim-öğretim gerçekleştirilir.

Eğitimde bireylere, yaşam boyu yararlanacağı bilgi, beceri, tutum, alışkanlık ve değerler okullarda uygulanan eğitim programlarıyla kazandırılır. Böylece, eğitim sistemi, okullar aracılığı ile nitelikli, üretici, bilinçli tüketici özellikleri kazanmış iyi vatandaş yetiştirerek ilişkide olduğu toplumun, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel kurumlarının işleyişine yön ve biçim verir. Bu anlamda, ilköğretim basamağında uygulanan eğitim programının, bireylere yaşam boyu gereksinim duyacakları temel yeterlilikleri kazandırma ve toplumsal sistemin işleyişine yön verme bakımından özel bir önemi vardır. Eğitimin niteliği de büyük ölçüde uygulanan programın özelliklerine bağlıdır.

Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından olan kültür aktarımı da bu programlar ile gerçekleştirilmeye çalışılır. Günümüze kadar uygulanmış üç Sosyal Bilgiler programı ve bunlar arasındaki değişme ve gelişme kültür aktarımı bağlamında incelenmiştir.

4.2.3.1. 1968 yılı İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarında ve Ders Programlarında Kültür Aktarımı: 1967- 1968 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda kurulan, uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından 1962 Program taslağı ve bu taslağın uygulanan sonuçları üzerinde çalışılarak "Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı" hazırlanmıştır. Bu taslak, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul Programı olarak kabul edilmiştir (Nalçacı,2001:70). Bu programda diğerlerinden farklı olarak, coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri "Sosyal Bilgiler" adı altında birleştirilmiştir.

1968 İlkokul Programında, Sosyal Bilgiler dersi amaçlarında geçen, öğrenciler, "Çevresindeki eski, yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler" (MEB,1968: 64) maddesi dışında, kültürün geliştirilmesi ya da aktarılması amacı taşıyan başka bir madde bulunmamaktadır. Bununla birlikte, açıklamalar kısmında 5.maddenin açıklamasına baktığımızda, bu dersin sadece bilgi vermekle kalmaması gerektiği, öğrencilerin bu bilgi ve duyguları anlamaları, aynı zamanda da uygulayabilme gücü kazanmaları gerektiği belirtilmiştir. Örnek olarak da; "öğretmen kanun ve nizamlara, milli gelenek ve göreneklere uymanın önemini öğrencilere kavratmakla beraber bu hükümlerin uygulanmasına da çocukları sevk etmelidir" örneği verilmiştir. (MEB,1968:66).

Program incelendiğinde, 4.sınıf programında II.Ünite olan "Türkiyemiz" ünitesinin C.Konu başlığında "Yurdumuzda İlk Yaşayan İnsanlar" konusunun işleneceği belirtilmiştir (MEB,1968:74). Bu konunun içinde de "Anadolu'da İz Bırakan Uygarlıklar ve Kültürel Özellikleri" işlenecektir ibaresi bulunmaktadır.

Öğrencilerin de böylece, şu anki uygarlıklarının temelini öğrenmeleri ve kültürlerinin geçmişi hakkında bilgi sahibi olmaları hedeflenmiştir.

Yine 4.Sınıf programında III. Ünite olan “Yurdumuzda Bugünkü Hayat” ünitesinin B. Konu başlığı olan “Yurdumuzda Ekonomi” (MEB,1968:75) bölümünde, el sanatlarımızdan bahsedileceği öngörülmüştür. Bilinmektedir ki el sanatları, kültürlerin en önemli unsurlarından biridir ve geçmişten günümüze taşınarak, kültürümüze ait izleri yeni kuşaklarla paylaşır. Bu ünite de geçen el sanatları konusu ile de, öğrenci, kültürüne ait el sanatlarını tanıyıp uygulayarak gelecek nesillere aktarımına yardımcı olması hedeflenmiştir.

4.Sınıf öğretim programı V.Ünite “Türklerin Anadolu’ya Yerleşmesi” (MEB,1968:76), konu başlığındaki maddelerde kültür aktarımına yardımcı önemli maddeler olarak ifade edilebilir. Bu maddelerde, Türklerin özellikleri ve Türkleri birbirine bağlayan bağların öğretilmesi amaçlanmıştır. 1968 programında sadece ilkokullarda 4. ve 5. Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi mevcuttur. Orta okullara, ancak deneme niteliğinde 1970 eğitim- öğretim yılında girebilmiştir.

4.2.3.2. 1998 Yılı İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçları ve Ders Programında Kültür Aktarımı: 1968 yılındaki ilkokul programından sonra 1970- 1971 eğitim- öğretim yılında ortaokullarda okutulmaya başlanan Sosyal Bilgiler dersi, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar Sosyal Bilgiler programı olarak yeniden geliştirilmiş ve 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararıyla kabul edilmiştir.

1975- 1976 öğretim yılında uygulamaya konan İkinci Kademe Sosyal Bilgiler programı, Talim ve Terbiye Kurulu’nun 26.04.1985 tarih ve 64 sayılı kararıyla uygulamadan kaldırılmıştır (Erköse,2007:33). Sosyal Bilgiler dersi 1985-86 öğretim yılından itibaren “Milli Tarih”, “Milli Coğrafya” ve “Vatandaşlık Bilgisi” altında üç derse ayrılmıştır.

1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve

Terbiye Kurulu Başkanlığının 143 sayılı kararı ile, ilköğretim okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri uygulamadan kaldırılmış, yerlerine Sosyal Bilgiler dersi konulması kararlaştırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 gün ve 62 sayılı kararı ile yeni ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kabul edilmiştir.

1998 yılı ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 1968 yılı programına göre hedefler ve içerik bakımından daha kapsamlıdır. Daha çok uyum sağlamaya yardımcıdır ve ihtiyaç karşılayıcıdır. Bu programa göre, programın uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmına baktığımızda, "Öğrencilere, Atatürk'ün "Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" idealini gerçekleştirmek gerektiği bilinci kazandırılır" maddesi (MEB,1998:533), kültür aktarımıyla ilgili amacı, temel dayanağı ile gösterir.

Yine bu açıklama maddelerinin bir diğerinde, "Öğrencilere, Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın, bakım ve temizliklerine önem vermenin milli bir görev olduğu belirtilir" ifadesi bulunmaktadır (MEB,1998:534). Kültürümüzü aktarırken, öğrencilerin yaşı ve algı düzeyi göz önüne alındığında, somut bilgiler anlamayı kolaylaştırıcı olacaktır. Dolayısıyla, maddi kültür varlıklarımızla öğrenme, çocuklar için daha anlamlı bilgiler sağlayacak ve kalıcılığı arttıracaktır. Bu kültür varlıklarımızın korunması ve milletimizin devamlılığı için önemi öğrencilere kavratılarak, kültür aktarımının sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Programın uygulanmasıyla ilgili başka bir açıklamada, "Öğretmen, ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici... okuma parçalarından derslerin işlenişi sırasında araç olarak yararlanır" ve "Öğretmen, geçmiş uygarlıkları anlatıp tarihi kalıntılar üzerinde dururken, öğrencilere, o devirden kalan, yurda ve insanlığa hizmet etmiş, orda doğmuş ve orda yaşamış Türk büyüklerinin müzelerde korunan yazılı ve yazısız eserleriyle araç- gereçleri inceletir" maddeleri bulunmaktadır (MEB,1998:536) . Böylece öğrencilerin kendinden önceki Türk büyükleriyle gurur duyması ve mevcut kültürü için çalışıp, gurur duyduğu kişiler gibi

eserler bırakmaları için heveslendirici olması hedeflenmiştir. Dolayısıyla, bu hedefteki tutumu kazanmış öğrencilerin, kültür aktarımına katkı sağlayacak çalışmalar yapabilmesi için ilk adımı oluşturur.

Programın genel amaçları dört ana başlıkta gruplandırılmıştır. Bunlar:

“Öğrencilerin;

- 1- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden,
- 2- Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden,
- 3- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden,
- 4- Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden, gelişimini sağlamaktır.”

Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden öğrencilerde Sosyal Bilgiler dersi ile kazanılması ve geliştirilmesi beklenen maddelerde kültür aktarımı şu şekilde işlenmiştir:

“ Bu günkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk’ün direktifleri uyarınca “milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma” yolunda her fedakarlığı göze alma bilinci kazanırlar” (MEB,1998:537).

Yine aynı başlık altında; “ Çevresindeki eski, yeni, sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler” maddesi bulunur (MEB,1998:537).

Görülmektedir ki, Cumhuriyetimizin ve devletimizin kurucusu K.Atatürk’ün de çok büyük önemle üzerinde durduğu milli kültürümüzü korumak ve geliştirmek ilkesi, Sosyal Bilgiler dersi amaçlarında açıkça bulunur ve bu ders sayesinde bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesine çalışılır.

Sosyal Bilgiler dersi özel amaçlarında, 6. ve 7. Sınıflar için hazırlanan öğretim programı ve ünitelerinde kültür aktarımı ile ilgili maddeleri incelediğimizde;

6. sınıf öğretim programında 3. Ünite olan “Türkiye Tarihi” ünitesinde, öğrencilerin kazanmaları gereken hedeflerden kültür aktarımı ile ilgili olanlar şunlardır:

“Anadolu Selçukluları Dönemi’ndeki kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi”, “Beylikler dönemindeki kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi”, bununla birlikte IV. Ünite olan “Moğollar ve Türk devletleri” ünitesinde, “Moğollar ve diğer Türk devletlerindeki kültür ve uygarlıkları bilgisi” (MEB,1998:549).

7. sınıf öğretim programında 6. Ünite olan “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı” ünitesinde (MEB,1998:555), Osmanlı Devleti’ne ait sosyal ve kültürel yaşamla ilgili bilgilerin kazandırılması hedeflenmiştir. Buna ek olarak, 7.Ünite olan “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” ünitesinde kültür ile ilgili kazanımlar mevcuttur. “Türkiye’nin Komşu ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme”, “Türkiye’nin Avrupa’da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme” (MEB,1998:556) hedefleri de bu üniteye aittir.

1998 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı, 1968 yılı ilkokul programına göre biraz daha kapsamlıdır. Ancak program incelendiğinde, ünitelerin içerikleri daha çok, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerine ayrılmış gözükmektedir. Sosyal Bilgiler dersi bu üç dersin bir arada öğretilmesi amacını taşıyor izlenimini vermektedir. Hedefler daha çok bilgi basamağına uygun hazırlanmıştır ve öğrenciler ezbere yönlendirilmiştir. Ancak kültür aktarımı, öğrenciye sadece tarihi ve kültür öğelerini birebir aktarmakla sağlanamaz, öğrenciler hem kültürün kaynaklarını ve hangi unsurlardan oluştuğunu öğrenmeli hem de bunların devamlılığının ve geliştirilmesinin önemini kavramalıdır. Dolayısıyla salt bilgi aktarımı, öğrencinin bu önemi içselleştirmesine engel olacaktır. 1998 yılı programı, davranışçı yaklaşım ilkelerine uygun olarak hazırlanan bir program olduğu için, kültür aktarımını gerçekleştirebilecek bir program olarak gözükse de kültürel kimlik kazanmayı tam olarak sağlayabildiği ve bu hususta yeterli geldiğini söylemek pek de mümkün olmayacaktır. Dersin genel amaçlarında, kültür aktarımının önemi üzerinde ciddiyetle durulmuştur ancak programın içeriğinde karşılığını bulmak oldukça güçtür.

Sözer (1998-b:25)'in İlköğretim Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarına ilişkin görüşleri şöyledir; "İlköğretimin amaçlarıyla tutarlılık göstermekte, çok önemli ve gerekli noktalar ortaya koymaktadır. Buna karşılık, amaçların kimilerinde çok genel anlatımlara yer verildiği, kimi amaçların, ilköğretim çağındaki çocukların, bilişsel, duyuşsal ve devinimsel hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmadığı, davranışa dönüştürülebilmesinde, süre, öğrenci yaşı ve yer yer soyuta kaçan anlatımlara yer vermesi bakımından zorluk çekilebileceğini söylemek mümkündür." Bu konuyla ilgili Yükselir (2006:180)'in yaptığı , İlköğretim 6. ve 7. Sınıf sosyal Bilgiler programının öğretmen ve müfettiş görüşleri doğrultusunda amaca uygunluğunun değerlendirilmesini konulu çalışma sonucuna göre; araştırmaya katılan öğretmen ve müfettişlerin çoğu 1998 yılı programında yer alan hedeflerden çok az bir kısmının davranışa dönüştüğünü belirtmişlerdir.

4.2.3.3. 2005 Yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programı Amaçları ve Ders Programında Kültür Aktarımı: 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, 1998 yılı programına göre değişim ve farklılıklar taşımaktadır. Programın belirlenmesi ve uygulanmasında kullanılan davranışçı yaklaşım, yerini öğrenci merkezli, bilgiyi yapılandırmayı ve öğrenmeyi öğreten yapılandırmacı yaklaşıma bırakmıştır.

Yeni Sosyal Bilgiler programının en önemli ayakları, programda yer alan kazanımlar, değerler, beceriler ve etkinliklerdir. Bu bölümde bu değişiklikler çerçevesinde hazırlanan, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 30.06.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile kabul edilen 2005 İlköğretim sosyal Bilgiler programının genel amaçlarını, öğretim programında kültür konuları ve kültür aktarımı incelenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

- 1) Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

- 2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- 3) Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- 4) Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- 5) Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- 6) Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- 7) Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- 8) Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- 9) Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- 10) Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- 11) Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- 12) Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
- 13) Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- 14) Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

- 15) İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- 16) Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- 17) İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB,2005).

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler programı genel amaçlarında kültür aktarımıyla ilgili maddeler aşağıda verilmiştir:

“Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder”.

“Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlar arası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder”.

Sosyal Bilgiler, kültürel mirası, onun günümüzde yaşayan özelliklerini ve bunların yaşamımıza etkilerini konu alan bir derstir. Eğitimde, hedefler gereksinimlere göre belirlendiği için Sosyal Bilgiler programı haliyle kendi toplumunun ve kültürünün isteklerini, gereksinimlerini göz önüne almak zorundadır (Dönmez,2003:33). Yukarıda verilen Sosyal Bilgiler genel amaçları da bu gereksinimler doğrultusunda belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersiyle öğrencinin hem kültürünü ve kültürünün bu güne ulaşma sürecini öğrenmesi, hem de bunları koruyup geliştirilmesi gerektiğinin bilincine varması amaçlanmıştır. Böylece öğrenci hem kültürünün kaynaklarını öğrenir, hem de kültürünün aktarılması ve devamının sağlanabilmesinin önemi konusunda bilinçlenir. Sosyal Bilgiler öğretiminde kültür aktarımını gerçekleştirmek için, sadece kültürünü bilen bireylere değil, bunun yanında kültürünün devamlılığı ve gelişmesinin bilincine varan bireylere gereksinim vardır. Yukarıdaki amaçlar bu gereksinimi gerçekleştirmek için oluşturulmuştur.

2005 yılı ilköğretim programındaki ana değişiklikleri; değerler, kazanımlar, öğrenme alanları ve beceriler olarak sıralanmıştır. Bu programda ilk defa karşımıza çıkan “ öğrenme alanı” terimi, “ birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır” şeklinde tanımlamıştır (MEB,2005). Sosyal Bilgiler dersi 2005 yılı programında 9 öğrenme alanına ayrılmıştır.

- 1) Birey ve toplum
- 2) Kültür ve miras
- 3) İnsanlar, yerler ve çevreler
- 4) Üretim, dağıtım ve tüketim
- 5) Zaman, süreklilik ve değişim
- 6) Bilim, teknoloji ve toplum
- 7) Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler
- 8) Güç, yönetim ve toplum
- 9) Küresel bağlantılar

Çalışmanın amacı gereği bu öğrenme alanlarından “Kültür ve Miras” öğrenme alanını ve kazanımlarını incelenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan 2005 yılı İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile ilgili açıklama şöyledir:

“6. ve 7. Sınıf öğrencileri bu öğrenme alanında Türk Kültürünü oluşturan unsurları ve bunların tarihsel kökenlerini inceleme fırsatı bulacaklardır. Ayrıca milli bilincin oluşmasında önemli bir yere sahip olan kültürün unsurları ve gelişim süreçlerini kavrayarak, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda duyarlılık kazanırlar.

İlköğretim öğrencileri, kültürel ve estetik değerleri algılayarak; kültürle ilgili olarak geçmişle günümüzü karşılaştırırlar. Özellikle Türk kültürünü oluşturan temel öğeleri öğrenirler. Ayrıca bugün sahip olduğumuz kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu görürler.

6. ve 7. Sınıfta bulunan öğrenciler, bu alanda kültürü ve kültürün özel yönlerini, dil, inançlar ve bunların etkisi hakkında bilgi edinirler. Ayrıca kültürün insanoğlu tarafından oluşturulduğunu, öğrenildiğini ve insanın kendini kültüre adapte ettiğini öğrenirler. İnsanların inanç, bilgi, değer ve gelenek sistemlerine sahip olduğunu fark ederler. Kültürün toplumdan topluma farklılık gösterdiğini aynı

zamanda benzerlikleri de barındırdığını fark eder. Ayrıca toplumların birbirlerini kültürel yönden etkilediğini fark ederek Türk tarihinden örnekler verir.

6.sınıfta öğrenciler Türk kültürünün yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerini inceleyerek Orta Asya’ da yaşayan ilk Türk toplumlarının yaşamlarını ve onların Türk kültürüne katkılarını fark edeceklerdir. Ayrıca kökenlerini öğrenme fırsatı bulacaklardır. Kültürümüzü oluşturan unsurları değişim, süreklilik açısından inceleyecektir.

7. sınıfta öğrenciler, Türkiye tarihini temel kırılma noktaları yanında, Türkiye’de kurulan Türk devletlerinin Türk kültürünün oluşmasındaki yeri ve önemini, edebiyat, mimari, müzik ve güzel sanatlar üzerinden değerlendirecektir. Ayrıca, siyasi yapının devamlılığında kültürel faktörlerin önemini kavrarlar.” (MEB,2005)

Sosyal bilgiler dersi, sosyal bilimler alanından seçilen disiplinlerin ilköğretim düzeyine göre programlandırılmasıyla oluşturulmuş disiplinler arası bir derstir. Dolayısıyla sosyal bilim disiplinlerini içinde barındırır. Yukarıda açıklanan “ Kültür ve Miras” öğrenme alanının kazanımları da elbette sosyal bilgilerin doğasına uygun olarak sosyal bilim dallarını amaçlarla bütünleştirmiştir. Kültür aktarımı sağlamanın önemli adımları olan kültürü öğrenmek, benimsemek ve önemini kavramak davranışları kültür ve miras öğrenme alanında da açıkça belirtilmiştir.

2005 yılı İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler öğretim programı 6. ve 7. sınıflarda 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır. Bu programa göre hazırlanan öğrenme alanları, üniteler ve kazanım sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. 6.Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/ DERS SAATİ	ORANI (%)
BİREY VE TOPLUM	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	6	12	11
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Yeryüzünde Yaşam	7	15	14

KÜLTÜR VE MİRAS	İpek Yolunda Türkler	9	24	23
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Ülkemizin Kaynakları	6	18	17
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Ülkemiz ve Dünya	5	12	11
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Demokrasinin Serüveni	5	15	14
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Elektronik Yüzyıl	5	12	10
GENEL TOPLAM		43	108	100

Tablo 4 devam (MEB,2005)

Tablo 5. 7.Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	SÜRE/ DERS SAATİ	ORANI (%)
BİREY VE TOPLUM	İletişim ve İnsan İlişkileri	6	12	11
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Ülkemizde Nüfus	5	12	11
KÜLTÜR VE MİRAS	Türk Tarihinde Yolculuk	8	27	25

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Ekonomi ve Sosyal Hayat	6	18	17
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Zaman İçinde Bilim	5	12	11
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Yaşayan Demokrasi	5	12	11
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Ülkeler Arasında Köprüler	4	15	14
GENEL TOPLAM		39	108	100

Tablo 5 devam (MEB,2005)

Tablolarda da görüldüğü üzere, 6. Sınıf sosyal bilgiler programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında işlenen, “İpek Yolunda Türkler” ünitesinin kazanım sayısı 9, süre- ders saati 24’tür ve diğer öğrenme alanları ve üniteler içinde oranı %23’tür.

7. sınıf Sosyal Bilgiler programında, “ Kültür ve Miras” öğrenme alanında işlenen “ Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin kazanım sayısı 8, ünitenin işleneceği ders saati 27 ve diğer öğrenme alanları içinde oranı %25tir. Diğer öğrenme alanları ile kıyaslandığında Sosyal Bilgiler dersinde kültür ve kültür aktarımının üzerinde ne denli önemle durulduğu görülmektedir.

6.Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları:

Bu ünite ile öğrenciler;

Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.

Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar.

İpek Yolu'nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.

Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet'in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.

Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.

Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk- İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.

Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir (MEB,2005).

7.Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

Bu ünite ile öğrenciler;

Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.

Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.

Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.

Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.

Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.

Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.

Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.

Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.(MEB,2005).

2005 ilköğretim sosyal bilgiler programı kazanımları incelendiğinde, kazanımların; değerlendirir, çıkarımda bulunur, vb. üst basamak davranışları hedeflediği gözükmektedir. Bu da bize, 2005 programının, kültürel kimlik kazanma aşamaları olan, öğrenme, benimseme ve değerlendirme aşamalarını gerçekleştirebilecek hedefler içerdiğini göstermektedir. İlköğretimdeki diğer derslerin programlarında, hemen her derste temel öğrenme alanlarında olmasa da yan alan kazanımları ya da diğer derslerle ilişkilendirme çalışmalarında kültür öğeleri işlenmektedir ve az da olsa kültür aktarımına yardımcı olunmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler dersinde kültür ve kültür aktarımı, temel öğrenme alanları içinde yerini bulmuştur. Diğer alanlar içinde de en fazla ağırlığa sahip olan öğrenme alanıdır. Bu durum da göstermektedir ki kültür aktarımı en doğru ve verimli şekilde sosyal bilgiler dersi öğretimi ile mümkün olmaktadır.

4.3. Kültürel Kimlik Geliştirme

Kültürel kimlikler doğumla ya da genetik yollarla kazanılmaz. İnsan doğduğu toplumun kültürel kimlik özelliklerine sahip olmayabilir ancak büyüdüğü ve içinde yaşadığı toplumun hemen tüm kültürel kimlik özelliklerine

sahiptir. Dolayısıyla kültürel kimlik, ortak yaşam geçmişlerinin toplumun üyeleri arasında oluşturduğu, kimine göre görünmez ancak mutlaka ki yeterli düzeyde aitlik kazandıran bağlardan oluşur. Kili (2006:36)' nin de aktardığı gibi “Kültürel kimlikler bireysel kimlikler gibi doğum ile birlikte kazanılmaz, yaşadıkça ve zamanla sahip olunan öğeleri içerir. Kültürü ve ortak kültürel kimliği ırk yaratmaz, yaşanan ortak koşullar ve ortak tarih yaratır.”

“Toplumun kültürel kimliğinin oluşması, aynı coğrafyada yaşayan insanların en az yüz yıllık kültür birikimleriyle olanaklıdır” (Akbulak,2006:12). Kültürel kimlikler kültür öğelerinin hemen hepsinin bütünleşip beden bulması gibi bir oluşumu ifade eder. İşin başlangıcında, oluşturma, sahiplenme, şahsileştirme en son olarak da toplumsallaştırma vardır. Bireyler, oluşması uzun yıllar süren bu kültürel kimliklerin toplumun kültürüyle ilişkili olduğunu anlar, yaşamları boyunca bazen fark ederek, bazen de farkında olmadan kazanır ve sahiplenirler. Kültürün, kimliklerin belirlenmesinde en önemli yapı olduğu bilinmektedir. Kimlik, içinde yaşanan kültürel ortama göre şekillenmektedir. “Kimliğin temel unsuru olan kültür, kişinin kendini nasıl tanımlayacağını belirlemektedir” (Alver ve Doğan,2007:137). O zaman, kültürle hayat bulan kimlikler yani kültürel kimlikler, toplumların, dolayısıyla onu oluşturan bireylerin kendini tanıması, tanımlaması, nerede olduğunu bulması, uyum kurması, uyumsuzluklar bularak çözüm üretmeye çalışması gibi pek çok davranışı tetikler. Ayrıca, kültürel kimlikler bireyin, toplumda oluşmuş kültürel değerleri ve varlıkları koruma, kollama, savunma, geliştirme gibi davranış örüntüleri geliştirmesine neden olarak, toplumun sürekliliğine ve gelişimine katkıda bulunur. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere, kültürel kimlikler bir anda ya da kısa sürede kazanılmaz, kazanılmış kültürel kimliklerin de geliştirilmesi sadece öğrenme ile ve yine kısa sürelerde mümkün olmaz, uzun bir süreci kapsar.

4.3.1. Kültürel Kimliğin Gelişim Aşamaları:Kültürel kimliğin gelişimi bir süreçler bileşkesiyle meydana gelir. Birbirini takip eden bu süreçler sonunda öğrencide kültürel kimlik gelişimi sağlanmış olur.

Uyar (2007,45-49)' a göre bu aşamalar şunlardır:

- 1) Milli kültür unsurlarının çocuk tarafında kendiliğinden edinilmesi yahut öğrenciye aktarılması
- 2) Kültür unsurlarının öğrenci tarafından sevilip benimsenmesi
- 3) Birey tarafından sevilen, benimsenen kültür unsurlarını, bireyin kendine mal edip kendini bu kültür unsurları ile ifade etmesi, onları davranışlarına yansıtması.

Bu süreçleri ayrı ayrı inceleyecek olursak; ilk süreç milli kültür unsurlarının çocuk tarafından kendiliğinden edinilmesi yahut öğrenciye aktarılmasıyla gerçekleşir. Çocuk kültürüne ait öğeleri ilk önce ailesinden ve yakın çevresinden öğrenir. Genelde bu öğrenme bilinçli değildir. Çocuğun sosyalleşmesinde ilk adım olan aile içinde uygulanan davranışlar, kurallar, değerler çocuk için kültürle ilk buluşmaları oluşturur. Örneğin; büyüklerin elini öpmek, sofrada adabı, misafir ağırlama gibi kültürel unsurlar çocuğun, tam anlamlandıramasa da öğrendiği unsurlardır. Çocuğun biraz daha büyüdüğünde tanıştığı okul sosyalleşmesini biraz daha artırır. Okulda öğrendiği kültür unsurlarının aktarımı öğrencinin ailesine kıyasla bilinçli yapılır ve sistemli olarak aktarılır. Zaten örgün eğitim kurumlarının temel amacı milli kültürü çocuklara aktarmak olduğuna göre okullarda kültürel kimliğin gelişiminin gerçekleşmesinin sağlandığı açıktır. Milli eğitim sistemi okullarda kültür kazandırmak ve kültürel bir kimlik geliştirebilmek için ders programlarını buna göre düzenler. Çocuklar da bu program çerçevesinde kültür öğelerini öğrenerek kültürel kimlik gelişiminin ilk aşamasını gerçekleştirmiş olur.

Kültürel kimliğin gelişiminde ikinci aşama ise, kültür unsurlarının öğrenci tarafından sevilip benimsenmesi aşamasıdır. Çocuklar ailelerinde, yakın çevresinde ve okullarda kültür öğelerini öğrenirler ancak bu kültür öğeleri öğrenciye sevdiremezse öğrenci bunu benimsemez ve bir süre sonra ya unuttur ya da önemsemez. Böyle bir durumda toplumun beklediği kültüre sahip birey olamamasından, mevcut kültüre aykırı davranmasından dolayı toplum içinde sorunlar yaşayabilir. Anlatılan bu öğrenci tipinin toplum içinde fazlaşması, kültürel bir çatışma sonucu kültür değerlerinin silikleşip

kaybolmasına neden olur. Elbette ki kültür değerlerinin yok olması toplumun devamlılığı konusunu da sekteye uğratacaktır. Dolayısıyla amaç öğrenciye sadece kültür öğelerinin neler olduğunu öğretmek değil bununla birlikte öğrenciye kültürüne ait değerleri, unsurları sevip benimsetmek de olmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için, ilk süreçte öğrenilen maddi ve manevi kültürel değerlerin varlığının önemi öğrencilere kavratılmalıdır. Öğrenciler, kültürün toplum devamlılığını sağlamada ne denli önemli olduğunu kavradığında daha da önemseyerek bu öğelere yaklaşacaktır. Bu aşamada öğrenciden beklenen, müziğini severek dinlemesi, edebi eserlerini anlayarak ve merakla okuması, mimari yapıtları incelemesi, hayranlık duyması, milli değerlerimiz olan gelenek, görenek, örf ve adetleri benimsemesi, doğruluğunu kabullenmesi gibi davranışları sergilemesidir.

Elbette öğrenci, tüm kültürel unsurları beğenmek ve sevmek durumunda değildir. Ancak mümkün olduğunca farklı yollarla, değişik öğrenme yaşantıları sağlayarak öğrencide kültürüne karşı bir sempati duyulmasını gerçekleştirmeye çalışılmalıdır. Ancak, özellikle dil, din, tarih gibi kültürel kimliğin gelişiminde önemli olan bazı kültür unsurlarının benimsenmemesi kültürel kimliğin gelişimini engeller.

Sürecin son aşamasında, birey tarafından sevilen, benimsenen kültür unsurları bireyin kendine mal edip kendini bu kültür unsurları ile ifade etmesi, onları davranışlarına yansıtma sürecidir. Kültürel kimliğin bu amaç içinde tanımına baktığımızda aradaki bağlantıyı rahatlıkla görebiliriz. “Kültürel kimlik, milletin maddi ve manevi değerlerinden, örf ve adetlerinden, güzel sanatlarından, inançlarından, edebiyatından ve diğer bütün milli değerlerinden zevk almaya, bunları kabullenip kendi varlığını bunlarla ifade edebilmekle alakalıdır (Erkal;2000:150).

Günümüzdeki gelişmelere paralel olarak uygarlık da geliştikçe ve toplumların ilerleme düzeyleri arttıkça kültürel ayrılıklar yavaş yavaş kaybolmakta, toplumlar birbirine benzer karakterlere sahip olmaktadır (Çeçen,1996:17). Ancak, bu birbirine benzeme, homojenleşme, görünürdeki farklılıklardan kaynaklanan sorunları ortadan kaldırması işlevi bakımından olumlu görünse de, kendine özgülüğün silinmeye başlaması, kültür

çeşitliliklerinin yok olması, zamanla “ben kimim” sorusunun cevapsız kalmasına neden olacaktır. Böyle bir sonucun oluşmasını engelleyebilecek yegane etken “kültürel kimliğe sahiplik, kabullenme, yaşatmaya gönüllülük” olacaktır. Yukarıda incelenen üç aşamayı gerçekleştirmek neticesinde bireyde kültürel kimlik gelişir ve sahip olduğu bu kimlik hem bireysel olarak güven duygusu sağlar hem de toplumların devamlılığının temel koşulu olan kültürün süregelmesinde önemli bir rol oynar. Milli kültür unsurlarının aktarılması ya da edinilmesi ile başlayan süreç kültürel kimliğin gelişmesi ile sonuçlanır.

4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültür Aktarımının Kültürel Kimliğin Gelişimine Etkisi: Eğitim, milli varlığın sürekliliğini temin etmek için yapılır. Dolayısıyla kültürel kimliğin gelişimi üzerinde eğitimin önemli bir rolü bulunur. Okullar da, toplumun kültürünü yaşattığı ve öğrenciye aktardığı ölçüde çocuğun toplumsal gelişimine, millete intibakına ve kültürel kimlik gelişimine katkı sağlar.

Ferdin, milliyetine bağlı özellikleri, şuurlu davranışlara dönüşerek dışa yansıdığında, kültürel kimliğin geliştiğinin bir göstergesi olur. Bunun için ferdin bayrak, millet, vatan, dil, din, tarih, örf, adet, gelenek vb. konularda eğitilmesi gerekir (Bilgen,1990:57-60). Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında da açıklandığı gibi öğrenci milli kültür öğelerini sosyal bilgiler dersi ile öğrenir ve benimser. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenip benimsediği kültür öğelerini davranışlarında da uygulamaya başladığında kültürel kimliği gelişmektedir diyebiliriz.

Tural (1990) ‘ın “Milli kimliğimizi koruyup devam ettirmede temel olarak kabul edilen milli kültür unsurları çok ciddi ve sağlıklı bir şekilde belirlenmeli; bunlardan her seviyedeki okul programlarına girmesinde lüzum görülenlerin, ilgili programlara alınarak nesillere öğretilmesi sağlanmalı, dolayısıyla aktarılması sağlanmalıdır” görüşünü destekler biçimde olan Sosyal Bilgiler dersi programlarında da dersin içeriğinin ve amaçlarının kültürel kimliğin gelişimine katkısı açıktır.

Bilindiği üzere eğitim, kültürün öğrenilmesini, anlaşılmasını ve nesilden nesile aktararak korunmasını sağlar. Kültür ise, eğitimin muhtevasını ve dinamizmini oluşturur (Bilgen,1990:59). Eğitim, kültürün devamı, geliştirilip değiştirilmesinde önemli rol oynar, ayrıca her kültür kendi özelliklerine uygun eğitim sistemi ve uygulamaları geliştirir (Güçlüol,1990:177). Genelde eğitime yüklenen bu amaç, özelde sosyal bilgiler programıyla gerçekleşir. Devletler varlıklarını sürdürebilmek için eğitim programlarında kültürün aktarımına büyük önem verir, dolayısıyla sosyal bilgiler dersinde, hem dersin genel amaçlarında hem de uygulamalarında görülen kültür aktarımı sayesinde, milletlerin devamlılığını sağlamada önemli adımlardan biri olan kültürel kimlikler de gelişir.

Kültürün hayata geçirilişinde birey ya da toplumun varlığına duyulan ihtiyaç kadar, her insanın kültürden pay almasında da eğitimin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Kültürü hangi tanımlamanın ışığında ele alırsak alalım, eğitimin kültüre köprü olma vasfıyla karşılaşırız. Bir başka ifade ile kültür hangi biçimlemeyle canlılık kazanacaksa buna ancak eğitim taşıyıcılık yapacaktır (Seyfi,2006:22-26). Ancak, kültürün yalnızca aktarılması onun devamlılığını sağlamakta yetersiz kalacağı için kültürel kimlik geliştirme de eğitimin görevleri içinde yer alır.

Sosyal bilgiler programının, diğer bazı ilköğretim programları gibi kültürü aktarma görevi taşıdığı tartışılmaz bir gerçektir. Ancak az önce de belirtildiği gibi sadece kültürü aktarmak hem kültürün hem toplumun varlığının devamlılığının sağlanmasında yeterli olmamaktadır. Bunu sağlayabilmek için, öğrencilerin kültürünü benimsemesi ve davranışa dönüştürmesi gereklidir. Yani kültürel bir kimliğe sahip olabilmiş olmalıdır, böylece, nasıl insanlar bireysel kimliklerine sahip çıkıyorsa aynı şekilde kültürel kimliklerine de sahip çıkacaktır. Bunun gerçekleşmesi de varlığın devamlılığı için önem taşımaktadır. İşte tam da bu noktada sosyal bilgiler öğretiminde kültürün aktarılması, benimsetilmesi ve yaşama uyarlanabilip davranışa dönüştürülmesi amacı bu hedeflere ulaşmakta anahtar rolü görmektedir.

Sosyal bilgiler dersi kazanımlarına ulaşmış öğrenciler, kültürel kimliğe sahip olarak, kültürümüzün varlığımıza kazandırdığı faydalı yönleri

görürler, tarihi geçmişimiz, insanların yaratıcı emeği ve işi konusunda gerekli bilgileri toplar ve folklorumuzu daha iyi öğrenme fırsatı bulurlar. Öğrencilerde halkın büyük emeğine katılma, tarihimizi yaşatma, çevremizi, doğamızı, maddi ve manevi servetlerimizi koruma arzusu oluşur (Hasanov,2004).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı "Kültür" raporunda da (DPT,2006:24) "Bu devletin bir bireyi olarak kültürümüzü devam ettirebilmek ve kültürel bir kimlik kazanabilmek için hedeflenen amaç şu şekilde ifade edilmiştir: Zengin kültür varlığımızı tanımak, özümsemek, aktarmak, tanıtmak ve kültürel üretimi gerek kendi kültür coğrafyamızda bireysel ve toplumsal bilinç oluşturma yolunda, gerekse evrensel boyutlara açılmak amacıyla destekleyip teşvik etmek temel amaçtır ." Devletin bu amacı gerçekleştirmesinde öncelikle eğitimin, sonrasında da sosyal bilgiler dersinin oynadığı rol açıktır. Ancak gerçekleşmesi için devletlerin sadece amaç belirlemesi yeterli değildir. Eğitim programlarını da buna uygun düzeyde, uygulanabilir etkinliklere önem verilerek düzenlenmesi ve gerektiğinde yenilenerek sürdürülebilirliğinin takip edilmesi gerekmektedir.

Kültür bir kimsenin kimliğinin ve bu sebeple de bir kimsenin benliğinin gerçekten mevcudiyet kazanması için ön koşuldur. Bu nedenle kültürel kimlik gerçek (somut) kişilerin zorunlu bir ögesidir (Tok,2003:141). Bir kimsenin kimliğini tanımlamada kültürün oynadığı kaçınılmaz rol dikkate alınır, ortak kültürel kimlik olmaksızın bu dönüşüm ve bağlantının mümkün olamayacağı açıktır. Kimlik duygusu bireysel ve toplumsal bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacın giderilmesi, bireyin ve toplumun gelişimini olumlu; kimlik yoksunluğu ise bireysel ve toplumsal gelişimi olumsuz etkileyecektir. Bu yüzden ki Atatürk, Türk toplumuna, toplumsal gelişimin daha iyi ve dengeli olması için bir kimlik kazandırma yolunda gayret göstermesi gerektiğini önemle vurgulamıştır (Kuşat,2003). Sosyal Bilgiler programı da, öncelikle Milli Eğitim Temel Kanunu'nu, sonra da Sosyal Bilgiler dersi amaçlarını dikkate alarak Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı ve kültürüne sahip olan bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda hazırlanan programdaki kültür ve miras öğrenme alanı ve bu alanın kazanımları da kültürel kimliği gerçekleştirmeye yönelik amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Kültürel kimlik gelişiminde

eğitimin oynadığı önemli rol, kültürel kimlik gelişimi süreçleri içinde incelendiğinde daha iyi kavranabilir. Kültürel kimlik gelişimi için her safhada eğitime ihtiyaç duyulur.

Kültürel kimliğin gelişim aşamalarından ilki olan “kültürün aktarımı”, ilk önce sistemsiz ve plansız olarak ailede başlar ve ilerleyen yıllarda okul sistemli ve planlı olarak bu görevi üstlenir. Okullarda kültür aktarımını gerçekleştirmek öncelikle sosyal bilgiler dersi ile mümkündür. Örneğin; öğrenciye tarihini ve geçmiş kültür öğelerini tanıtip aktarırken müze gezileri vasıtasıyla, öğrenciler bu kültür varlıklarını görmüş ve somutlaştırmış olur. Sosyal bilgiler insanı anlatır, insan kültürü oluşturur. Bu zincirleme ilişkiler ağı sonucu öğrenci, insanın yapıp etmelerinden oluşan kültürü sistemli bir program çerçevesinde okulda, sosyal bilgiler dersinde öğrenir.

Kültürel kimlik gelişiminin ikinci aşamasında “kültür unsurlarının çocuk tarafından sevilmesi, benimsenmesi ve çocuğun kültür unsurlarına karşı olumlu tutum geliştirmesi” gerçekleşmektedir. Bu ikinci süreç, büyük çoğunlukla öğrencinin kendi isteği doğrultusunda gerçekleşebilir denilebilir. Öğrencinin öğrendiği kültürü zorla sevmesi, benimsemesi beklenemez. Ancak okulda, öğrencilerin sahip olduğu kültürünü, öğrendiği kültür unsurlarını benimsemesi için, daha önceden planlanan etkinliklerin uygulanmasıyla bir yakınlık kurulması sağlanabilir. Örneğin; sosyal bilgiler dersinde öğrenciler, geçmişleriyle ilgili kültürel özellikleri, maddi kültür öğelerini öğrenebilmesi ve bundan hoşlanabilmesi için, konuyla alakalı eğlenceli ve öğretici bir film izlettirilebilir. Böylece, hem bilgiler somutlaşmış olur hem de öğrenciler sıkılmadan kültürüne ait özellikleri öğrenmiş olur. Bu yöntemle bilgiler daha kalıcı hale gelir ve öğrenci zevk alarak izlediği şeylere karşı olumlu tutum geliştirir. Bunun yanı sıra manevi kültür öğelerimizin benimsenmesi için şöyle bir etkinlik planlayıp uygulayabiliriz; daha önceki zamanlarda insan yaşayışıyla, insanların birbirleri ile ilişkileri hakkında yazılmış bir hikaye okunabilir. Bunun ertesinde, aynı konuyu ele alan ancak, günümüzde insanların birbiriyle olan ilişkilerini anlatan bir başka hikaye okunabilir. Öğrenciler de aradaki farkları bulabilir, bu farkları değerlendirebilir ve her iki hikaye dönemindeki davranışların iyi- kötü yanları üzerinde

konusabilir. Böylece kültürün unsurları hayatın bir parçası olarak öğrencinin karşısına çıkar. Öğrenci kendini, hikayelerdeki kişi ya da kişilerin yerine koyarak manevi kültürünü öğrenebilir, doğruluk ve yanlışlık boyutunda tartışarak iyiye yönelme açısından bir basamak olarak yaşadığı bu deneyimi kullanabilir.

Son aşamaya gelindiğinde, öğrenci öğrendiği, daha sonra sevip sahiplenme hissi duyduğu kültürünü kendine mal edip davranışlarında da bunu gösterdiğinde, kültürel kimlik geliştirme süreci tamamlanmış olacaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için yapılabilecek etkinlikler arasında; öğrenciye el sanatlarımızı sevdirep öğrencinin de bunu yapması için teşvik etmek, öğrendiği manevi değerleri günlük hayatta uygulamaya başlamasına yardımcı olmak olabilir. Örneğin; öğrencinin yaşlıların elini öpmesi, misafir geldiğinde onu en iyi şekilde ağırlamaya çalışması, dürüstlükten asla vazgeçmemesi, yardıma muhtaç kişileri gördüğünde ona yardım etmek için çabalaması gibi davranışları sergilediğinde son aşamayı da başarılı olarak gerçekleştirmiş ve kültürel kimliğini oluşturmuş olacaktır.

ABD'deki Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (NCSS) yayınladığı rapora göre, sosyal bilgiler dersinin amaçları şu ana başlıklar altında toplanmıştır:

- 1) *Dünyada görülen önemli gelişmelere karşı duyarlı olma*
- 2) *Okul içinde ve toplumda katılım ve gözlem etkinliklerini gerçekleştirme*
- 3) *Demokratik anlayışa uygun karar verme becerileri kazandırma*
- 4) *"Bireysel ve kültürel kimlik anlayışını toplumsal yaşam kavramı bağlamında tanımlama" (NCSS,1992)*

Belirlenen sonuncu başlıkta da belirtildiği üzere çocukların kültürel kimlik anlayışını tanımlamaları ve dolayısıyla da böyle bir anlayışı geliştirmeleri sosyal bilgiler dersinin amaçları içinde yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersi bireyi her yönden geliştirmeyi amaçlar, bireyin hem bireysel hem de kültürel kişilik geliştirmesini sağlar, böylece toplumun devamlılığının

sağlanmasına yardımcı olmak yolunda kendine düşen görevi gerçekleştirmiş olur.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye'deki tarihi geçmişine bakıldığında, 1962 yılına kadar Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi olarak ayrı ayrı okutulan dersler bu yıldan itibaren birleştirilerek Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında okutulmuştur. 1968 yılında da Sosyal Bilgiler adını almıştır. 1968 yılından 1985 yılına kadar da bu isimle ilkokul ve ortaokullarda okutulmaya devam edilmiştir. 1985 yılından itibaren tekrar bir çözülmeye gidilmiş ve dersler yine ayrı isimlerle ve birbirinden bağımsız olarak okul programlarına girmiştir. 1998 yılında ilköğretimin zorunlu 8 yıla çıkarılması, ilkokul ve ortaokulların ilköğretim adı altında birleştirilmesiyle tekrar Sosyal Bilgiler adı altında okutulmaya başlanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi, halen daha pek çok kişi tarafından tanımlandığı üzere, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık derslerinin birleşiminden oluşan ve amacı, tek bir adla ama ayrı ayrı bu dersleri öğretmek olan bir ders değildir. Bu yanlış görüşün aksine Sosyal Bilgiler; bireyin iyi ve sorumlu vatandaş olarak yetişmesi, topluma ve değişen dünya düzenine ayak uydurabilmesi ve toplum içinde varlığını sürdürebilmesi amacıyla tarih, coğrafya, hukuk, antropoloji, sosyoloji, sanat, ekonomi, felsefe, psikoloji gibi sosyal bilim dallarının, ilköğretim düzeyine uygun hale getirilerek uyumlu bir bütün halinde sunulmasından meydana gelen disiplinler arası bir derstir. Bu özelliği ile de sosyal bilimlerden ayrılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi ile; kişilik gelişimi, insanlarla doğru ve sağlıklı iletişim ve iyi ilişkiler, ekonomik verimlilik sağlama, yurttaşlık görev ve

sorumluluklarının bilincine varma ve yerine getirebilme; değişim ve gelişimi takip ederek ayak uydurabilme, dünyayı, yurdu ve çevreyi tanımak için bilgi birikiminden faydalanabilme; kültürünü tanıma, koruma ve geliştirme gibi tutum ve davranışların öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilmesi amaçlarıdır. Temel olarak bakıldığında ise dersin amacı öğrenciyi sosyalleştirerek toplumsal yaşama hazırlamaktır.

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik düşünme yetenekleri ve bunun sonucunda meydana getirdikleri kültürleridir. Kültür, toplumların, dolayısıyla da o toplumu oluşturan bireylerin toplumsal düzende varlığını sürdürebilmesi için en temel ve mutlak değerdir. Kültür kavramı görünürde soyut bir kavram olarak ifade edilse de oluşumu somut kavramların birleşiminden ibarettir. Kültür, insanların ihtiyaçlarından doğar ve insanlar oluşturdukları kültür içinde kendilerini yeniden şekillendirir. Bir millete, topluluğa has gelenek görenek, dil, din, töre, sanat, musiki, mimari gibi değerlerin tamamı kültürü bütünleştirici parçalardır. Selamlaşmadan yemek yeme şekillerine, eğlence şekillerinden el sanatlarına, giyim kuşama kadar her şey kültüre aittir. Kültürün toplumlara kazandırdığı en büyük kazanç ise birliktelik sağlayarak toplumu güçlü tutmak ve toplumların varlıklarını devam ettirmelerinde oynadığı büyük roldür. En eski zamanlardan beri örneklerini gördüğümüz gibi, milletler en basit ve en güçlü yol olan kültürel sömürü ve asimilasyon ile düşman ya da rakip devletleri parçalamakta ve zamanla asimile ederek kendi kültürleri altına almaktadır. Ciddi kutuplaşmaların oluştuğu, maddi çıkarların her şeyin üstünde tutulduğu günümüzde kaybolmaya engel olabilmek için kültüre sahip çıkılmalıdır. Kültürün korunmasının önemi de, en verimli şekilde, okullarda öğrencilere aşılanmaktadır.

Kültür, sahip olunan topluma ve bireyelerine, onları diğerlerinden ayırt edecek kimlikler sağlar. Kültürel kimlikler dediğimiz bu kimlikler, toplumlara ve bireyelerine diğer toplumlar içinde yer sağlar. Kültürel kimlikler, bireyelere, diğer tüm kimlik türlerinde olduğu gibi, sağladığı aidiyetin yanı sıra kabul ve uyum şartını da beraberinde getirir. Dolayısıyla, toplumda kültürel bir çatışma ve sonucunda kargaşaya mahal vermemek için kültürel kimliklerin doğru ve

bilinçli bir şekilde bireylere kazandırılması gerekir. Sosyal Bilgiler dersi de, ilköğretim programlarındaki dersler içinde kültür aktarımının ve kültürel kimlik geliştirmenin en doğru ve sağlıklı gerçekleştirilebileceği ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Programın yapısı ve içeriği göz önüne alındığında, özellikle dersin amaçları, programın konu ve kazanımlara göre dağılımı incelendiğinde kültüre ve kültürel kimliğe verilen önem ortaya çıkmaktadır. 2005 yılından itibaren uygulamaya konan Sosyal Bilgiler programının getirdiği yeniliklerden olan kazanımlar ve öğrenme alanları açısından bakıldığında ise, en büyük oranın “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ait olduğu açıkça görülmektedir. Bu da bizlere Sosyal Bilgiler dersinde kültüre verilen önemi ifade etmektedir.

Bu çalışmada ilköğretim II.Kademe Sosyal Bilgiler ders programı ile kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme arasındaki ilişki ortaya konmaya amaçlanmıştır. Bu amaçla; çalışma konusuna temel oluşturması düşüncesiyle, önce Türk Milli Eğitiminin amaçları, ilköğretimin amaçları ve ardından da asıl konu olan Sosyal Bilgiler dersi programının amaçları, içerik ve kazanımları incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Sosyal Bilgiler ders programının MEB tarafından hazırlanan plan dahilinde uygulanması neticesinde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirmenin ne düzeyde gerçekleştirilebilir olacağı hakkında öngörüler geliştirilmiştir. Bununla birlikte, Sosyal Bilgiler programının amaçları ile öngörülen uygulama arasındaki tutarlılık incelenerek bunun kültürel kimlik kazandırma ve kültür aktarımı üzerindeki olası etkileri incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucu görülmüştür ki, Sosyal Bilgiler dersinin kapsamı ve amaçları, bu ders ilköğretim programına girer girmez tam olarak kavranamamıştır. 1968 programı üzerinde yapılan incelemede, dersin sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin tek ad altında ama ayrı ayrı disiplinler olarak okutulması kanaati güdülmüş ve Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarını karşılayıcı hedefleri içermediği sonucuna varılmıştır.

1968 programında kültüre ait öğeler kültürler arası ve çok kültürlü bir yaklaşımdan uzak olarak, daha milliyetçi bir bakış açısıyla verilmiştir. Bu durum da çok kültürlü bir yapıya sahip olan Türk toplumunda ihtiyaçları

karşılması bakımından yetersizdir. 1968- 1985 yılları arasındaki dönemde Sosyal Bilgiler dersi küçük bazı değişikliklerle uygulamada kalmıştır. 1985 yılından 1998 yılına kadar Sosyal Bilgiler dersinde geriye dönüş yaşanmış ve ders tekrar tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri olarak ayrılmıştır. 1998 yılında zorunlu 8 yıllık eğitimin uygulanmaya başlanmasıyla bu dersler tekrar Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmiştir. İşte bu gel- git durumu ister istemez öğretim programının hedeflerinde ve uygulamalarında karışıklığa sebep olmuştur. Bu da Sosyal Bilgiler dersinin gelişimin yavaşlatmıştır.

1998 yılı Sosyal Bilgiler programında, kültür aktarımı ile ilgili maddeler büyük çoğunlukla tarihi bilgi vermek amacıyla, tarih dersinin bir parçasıymış gibi gözükmektedir. Ayrıca, 1998 yılı programında uygulanan davranışçı öğretim kuramı, hazır bilgilerin öğretmen tarafından aktarılması ve öğrencinin bu bilgileri ezberlemesi durumunu zorunlu hale getirmiştir. Ancak, kültürel kimlik gelişiminin aşamaları göz önünde bulundurulduğunda ezber bilgilerle bu hedefin gerçekleştirilmesi neredeyse imkansız gözükmektedir.

2005 yılında tüm eğitim kademelerinde uygulanan öğretim kuramı değişmiş, davranışçı kuram yerine yapılandırmacı öğretim kuramı eğitim uygulamalarının temel dayanağı haline gelmiştir. Bu yıldan itibaren Sosyal Bilgiler programının hedefleri ve içeriğinde değişiklikler olduğu görülmüştür. Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenci bilgiye ulaşır, kavrar, yorumlar ve uygular. Bu açıdan bakıldığında kültürel kimlik kazandırma aşamaları olan öğrenme, kavrama ve uygulama aşamaları da 2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programı ve dersin hedefleriyle uyumlu gözükmektedir.

Bu çalışma sonunda ortaya çıkan başlıca sorunlar; hükümetler değiştikçe değişen kültür politikaları, bunların eğitim programına yansımaları sırasında karşılaşılan tutarsızlıklar ve kültürel kimlik kazandırma hedefinin sadece ders programlarındaki bilgilerle sınırlandırılmasıdır. Burada da, ders programındaki kazanımlara, öğrencilerin sahip olması için gerekli uygulama eksiklikleri fark edilmiştir. Öğrencilerin kültürü öğrenmelerini, benimsemelerini sağlayacak etkinlikler mevcut iken, kültürel kimlik kazanımına yardımcı olacak uygulama eksikliği nedeniyle öğrencilerin tam manasıyla kültürel kimliğe sahip olmaları zorlaşmaktadır.

Sonuç olarak, geçmiş yıllardaki Sosyal Bilgiler programlarıyla ve diğer ilköğretim dersleriyle kıyaslandığında 2005 yılı Sosyal Bilgiler dersi programının, kültür aktarımını ve kültürel kimlik geliştirmeyi gerçekleştirebilecek uygunlukta bir program olduğu söylenebilir. Ancak program yeni olduğu için çıktıları davranış boyutunda değerlendirme zorluğu yaşanmaktadır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, sosyal bilgiler dersinde kültürel kimliğin gelişimi ve kültür aktarımının gerçekleşmesi ölçüme dayalı olarak araştırılabilir.

5.2. Öneriler

- 1) Kültürümüzün en temel unsuru olan dilimizin doğru kullanımını sağlamak için, Türkçe edebi eserlerin okullarda okutulmasını yaygınlaştırıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi.
- 2) Her kademe öğrenciler için, ayrı ayrı düzenlenecek kültür konulu yarışmalar ile öğrencilerin ilgisini çekmek. Bunu geleneksel hale getirmek.
- 3) Çocukların yaşı ve algı düzeyleri göz önüne alınarak, kültürümüzü tanıtırken somut öğelerle öğretime ağırlık vermek.
- 4) Yerleşim yerleri göz önüne alınarak, müze ve benzeri gezilerle, öğrencilerin olumlu yaşantılar ile kültürünü öğrenmesi ve ilgi duymasını sağlamak.
- 5) Milli kültür politikaları ile milli eğitim politikaları arasında daha sıkı bağlar kurmak ve değişmeyecek temel hedefler ekseninde, çağa göre düzenlenebilecek hedefler belirlemek.
- 6) Sosyal Bilgiler ile kültür ilişkisini inceleyen, özellikle görgül bilimsel araştırmaların, Kültür Bakanlığı ve birimlerince desteklenmesi.
- 7) Karşılaştığımız temel problemlerden olan; çok kültürlü bir toplumda, Sosyal Bilgiler dersinde aktarılacak kültür öğelerinin, hangi kültüre göre belirleneceği sorununun çözümü için uzmanlardan oluşan bir komisyon oluşturularak bu konuda çalışmaların yapılması.
- 8) Eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler öğretmeni yetiştiren bölümlerinde Türk Kültürü derslerinin zorunlu ders olarak okutulması.
- 9) Türk toplumunun gereksinimleri ve değerleri nelerdir? Türk toplumunun devamını sağlayacak çocukların ve gençlerin hangi davranışlara, hangi yeteneklere, hangi özelliklere sahip olması gerekir? Bu sorular günümüz şartları da göz önünde tutularak uzmanlarca cevaplanmalı ve bu doğrultuda Sosyal Bilgiler programı yeniden düzenlenmelidir.

Araştırmacılara Öneriler:

- 1) Bu alışma, ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programlarını kapsamaktadır. Diğler çalışmalarda 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders programlarında kùltür aktarımı ve kùltürel kimlik geliştirme incelenebilir.
- 2) Bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Diğler araştırmalarda gözlem, görüşme, anket gibi farklı yöntemler kullanılabilir.
- 3) Bu çalışmada, sosyal bilgiler ders programının kùltürel kimlik geliştirmedeki rolü üzerinde durulmuştur. Daha sonra yapılacak çalışmalarda, diğler ilköğretim ders programlarında kùltür aktarımı ve kùltürel kimlik geliştirme incelenerek karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ACAR,M., DEMİR, O. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- AKBULAK, E. (2006). *1980 Sonrası Çağdaş Türk Sanatı Üzerinden Kültürel Kimlik Çözümlenmeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- AKENGİN, H. , İBRAHİMOĞLU, Z. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Nedir?* .7-9 Ekim 2009 IV.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde sunulmuştur.
- AKKAŞ, İ. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Kimlikler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- AKURGAL, E. (1990). *Türkiye'nin Kültür Sorunları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ALVER, K., DOĞAN, N. (2007). *Kültür Sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları.
- ARSLANOĞLU, İ. (2001). Kültür ve Medeniyet Kavramları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı:15*, 243-255.
- ASLAN, A.K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5*, 16-30.
- Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, (1990). Ankara: *Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı: 37*.
- AYBARS, E. (1990). Milli (Ulusal) Kültür. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*,35-39. Ankara: TC.Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AYKAÇ, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim- Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,Cilt:6 (Sayı:22)*,46-73.Web:<http://www.e-sosder.com/dergi/2246-73.pdf> adresinden 12 Aralık 2009 tarihinde alınmıştır.
- BERLOEWEN, C.V. (2001). *Küreselleşme ve Modernleşme Sürecinde Kültürel Kimlik*. İstanbul: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- BERKAY, F. (1990). 20. Yüzyıl'da Sosyal Değişme ve Milli Kültür Varlığımız. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*,44-46. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BİLGİN, N. (1990). Eğitim ve Kültür. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*, 56-59. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- BİLGİNER, R. (1999). Türk Kültürü'nün Ögeleri. 3. *Uluslar arası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri. 25-29 Eylül 1993. Cilt:2, 743-747.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- BOZOKLAR, K. (2006). *Hangi Kültür?*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- CELKAN, Y.H. (2005). *21. Yüzyıl'da Sosyoloji ve Eğitim, Küreselleşme ve Toplum.* Solak, A. (Ed.). Trabzon: Hegem Yayınları.
- ÇEÇEN, A. (1996). *Kültür ve Politika.* (2.Basım). Ankara:Gündoğan Yayınları.
- ÇÜÇEN, A.K. *Küreselleşme Etkisinde Çok kültürlülük Örneği: Farklı Yaşam Biçimlerinin Renkliliği*
<http://www.uludag.edu.tr/dergi26/KuresellesmeEtkisinde.pdf> adresinden 10 Temmuz 2010 tarihinde alınmıştır.
- DEVECİ, H. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi, Cilt: 8, (Sayı:28), 1-19.* Web: <http://www.e-sosder.com/dergi/28001-019.pdf> adresinden 10 Aralık 2009 tarihinde alınmıştır.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, (2006). *9.Kalkınma Planı (2007-2013). Kültür Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı.
- DİNÇER, N. (1998). *Türkiye'de Kültür Buhranı, Sebepleri ve Neticeleri.* İstanbul: Kayhan Yayınları.
- DİNDAR, B. (1990). Milli Kültürümüzün Yayılması ve Çağdaşlaşma. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1, 94-97.* Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DOĞAN, N. (1994). *Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918).* İstanbul: Bağlam Yayınları.
- DOĞANAY, A. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Öztürk,C. (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.* (3.Baskı). Ankara: Pagema Yayıncılık. s.31-41.
- DONUK, A. (1990). Milli Kültürümüzün Bazı Meseleleri. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1,108-114.* Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DÖNMEZ, C. (2003). Sosyal Bilgiler Programının (1998) Değerlendirilmesi ve Ders Kitapları. Şahin,C. (Editör). *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu.* s.31-41. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık
- ERCAN, R. (2001). Türkiye'de Ulusal Kültür Tartışmaları Bağlamında Çağdaş Uygarlık Sorunu. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 25 (No:1), 113-132.*

- ERCİLASUN, A.B. (1990). Türkiye'nin Fikir ve İlim Hayatı ve Bunun Devlet Politikasına Tesiri. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*, 131-138. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERDEN, M. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- ERKAL, M. (2006). *Sosyoloji (Toplumbilim)*. Ankara: Der Yayınları.
- ERKÖSE, E. (2007). *Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Sakarya İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- ESKİCUMALI, A.(2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü "1923-1946". *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, Cilt:19*.
- EVİN, İ., KAFADAR, O. (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi*. Web: http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2004_cilt2/sayi_3/293-304.pdf adresinden 23 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.
- GÖKALP, Z. (2007). *Hars ve Medeniyet*. Ankara: Elips Kitap.
- GÖKÇE, G. (1990). Kültür ve Çeşitli Boyutları. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*, 159-162. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜÇLÜOL, K. (1990). Kültür ve Eğitim. *2.Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Cilt:1*, 169-178. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜNDOĞAN, A.O. *Kültür Sorunu ve Düşünce Dünyası*. Web: <http://www.aliosmangundoğan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundoğan-Kimlik-Sorunu-ve-Dusunce-Dunyasi.pdf> adresinden 14 Mart 2010 tarihinde alınmıştır.
- GÜVEN, İ. (1999). *Küreselleşme ve Eğitim Dizgesine Yansımaları*. Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/874.pdf> adresinden 18 Nisan 2009 tarihinde alınmıştır.
- GÜVENÇ, B. (1985). *Kültür Konusu ve Sorunlarımız*. (2.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- (1994). *Türk Kimliği-Türk Tarihinin Kaynakları*. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (1995). *Kültür ve Demokrasî*. Ankara: Gündoğan Yayıncılık.
- (1996). *İnsan ve Kültür*. (7.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- (1997). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- (2002). Cumhuriyetten Demokrasiye Geçiş Sürecinde Eğitim ve Kültür Sorunları. *V. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*. 17-21 Aralık. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- HASANOV, O. (2004). Öğrencilerin Kimlik Oluşumunda Diyarşinaslık Materyallerin Önemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3 (Sayı:7)*. s.39-40. Web: <http://e-sosder.com/dergi/4HASANOVO.doc> adresinden 12 Mart 2008 tarihinde alınmıştır.
- HAVILAND, W.A. (2002). *Kültürel Antropoloji*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- İÇLİ, G. (2005). *Sosyolojiye Giriş*. (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- İSKENDER, P., ALTUNYAŞAM, E. (2006). İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi Açısından Olması Gereken Donanım ve İnsan Kaynakları. *Milli Eğitim Dergisi, Sayı:170*, 143-156.
- İŞÇİ, M. (2000). *Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim*. İstanbul: Der Yayınları.
- KAFESOĞLU, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. (5.Basım). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2006) *Kültürel Kimlik Algılayışına Eleştirel Bir Yaklaşım*. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/kalafat_kulturel_kimlik.pdf adresinden 10 Nisan 2010 tarihinde alınmıştır.
- KAPTAN, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti.
- KARASAR, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 17.Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KASIR, H.A. (1997). *Kültür Bilinci*. İstanbul: Denge Yayıncılık.
- KİLİ, S. (2006). Kimlik Sorunsalı. *Türk Kültürü ve Kimliği*. Eren, T.M. (Editör). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- KONGAR, E. (1997,a). *Kültür Üzerine*. (5.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- (1997,b). *Küreselleşme ve Kültürel Farklar Çerçevesinde Ulusal Kültür*. Web: http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php adresinden 15 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.
- KÖSOĞLU, N. (1997). *Milli Kültür ve Kimlik*. (3.Basım). İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- KUŞAT, A. (2003). Bir Değerler Sistemi Olarak "Kimlik Duygusu ve Atatürk". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:15,s.45-61.

- KÜRKÇÜOĞLU,Ö., SUĞUR,N. (1998). “Yeni Dünya Düzeni Arayışları: Küreselleşme”. GÜNEŞ,İ.(Ed.). Dünyanın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi. s.61-83. <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1269/unite04.pdf> Adresinden 12 Temmuz 2010 tarihinde alınmıştır.
- KÜYEL,M.T. (1990). “Kültür ve Medeniyet Varlıklarının Korunması Dünyaya Açılmaya Engel Olur mu?”. 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri. 5-8 Aralık 1989. Ankara: C.1. s.233-239. TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- MAJUYEV, V. (1998). *Kültür ve Tarih* (Çev. S.H.Yokova). (2.Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- MALINOWSKI, B. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* (Çev. S.Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- MEB. (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1998). *Tebliğler Dergisi*. Sosyal Bilgiler Programı.No: 2487,s.533-568.
- (2003). *Tebliğler Dergisi*. Cilt: 66 (Sayı: 2552), s.484-488.
- (2005). İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Dersi Program Tanıtımı. Web: http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20orderby=titleA&show=10 adresinden 21 Haziran 2009 tarihinde alınmıştır.
- MERİÇ, C. (1986). *Kültürden İrfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- MOFFAT, M.P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Oran, N. Çev.). İstanbul: Maarif Basımevi.
- MORA, N. (2008). *Medya ve Kültürel Kimlik*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt:5 (Sayı:1). Web:<http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/viewFile/406/273> adresinden 14 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.
- NALÇACI, A. (2001). *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- NCSS, (1992). *The Social Studies Professional: National Council for the Social Studies*, January- February, Washington DC.
- ÖZGÜLEÇ, İ. (2007). *Milli Kültür Perspektifinden Eğitim*. Ankara: İndeks Yayınevi.
- ÖZHAN, İ. (2006). *Farklılaşmanın Özel Görünümleri Olarak Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

- ÖZKAN, H.H. (2006). Popüler Kültür ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:14 (No:1), s.29-38.
- ÖZKUL, O. (2008). *Kültür ve Küreselleşme- Kültür Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Açılım Kitap.
- ÖZTÜRK, C., OTLUOĞLU,R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (3.Baskı). Ankara: Pagema Yayıncılık.
- ÖZYURT, C. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- (2008). "Küreselleşme, Ulusal Eğitim ve Siyasal Toplumsallaşma". *21. yy'da Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi*. Mustafa Safran ve Dursun Dilek (Editörler). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları. s.211-227.
- (2009). "Küresel Vatandaşlığın Gelişimi, İmkkanı ve Küresel Değerler Eğitimi." I.Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu 'n da bildiri olarak sunulmuştur. Uşak: 28- 29- 30 Mayıs 2009.
- POLAT, F. (2007). *Kültürel Kimlikten Ulusal Kimliğe- Kırgızistan Örneği*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- SEYFİ, T. (2006). *Küreselleşme- Kültür İlişisinin Eğitim Örgütlerini Etkileme Biçimleri (Kayseri İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- SOLAK, A. (2005). *Toplum Yolunda. 21. Yüzyıl'da Sosyoloji ve Eğitim, Küreselleşme ve Toplum*. Solak, A. (Ed.). Trabzon: Hegem Yayınları.
- SÖNMEZ, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: MEB Yayınları.
- SÖNMEZ, V. (2005). *Küreselleşme ve Toplum. 21. Yüzyıl'da Sosyoloji ve Eğitim*. Solak,A.(Ed.). (2.Baskı). Trabzon: Hegem Yayınları.
- SÖZER, E. (1998,a). Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. Can, G. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi. TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No:1064,3-13*.
- (1998,b). Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri. Can,G. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi. TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1064, 17-39*.
- (1998,c). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İçerik ve Düzenlemesi. Can,G. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi. TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1064, 61-72*.
- ŞANLI, S. (2007). *Sosyolojik Açından Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sosyalleştirme Rollerini*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- ŞİMŞEK, N., AYDINÖZÜ, D., İBRET, B.Ü. (2009). Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Müfettiş Tutumları. *Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:17 (No:2)*, s.513- 524.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2005). Ankara.
- TOK, N. (2003). *Kültür, Kimlik ve Siyaset*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TOPÇU, N. (2006). *Türkiye'nin Maarif Davası. Bütün Eserleri 4.* (5.Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- TURAL, S. (1994). Kültürel Kimlik Kavramı. *Atatürk Araştırma Dergisi. Cilt:X* (sayı:29).
- TURHAN, M. (2002). *Kültür Değişmeleri.* (4.Baskı). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, O. (1992). *Milli Kimliğin Yükselişi, Niçin Milletleşme?*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- UYAR, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UYGUR, N. (1996). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- VARIŞ, F. (1990). *Kültür ve Eğitim. 2.Milli Kültür Şurası Bildirileri, 5-8 Aralık 1989,Cilt: 1*, s.333-335. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- VARLI, Ö.D. (2007). *Kültürel Kimliğin Değişim – Oluşum Süreci- Sürecin Kadın Kimliği ve Müziğine Yansıması: Afyon, Trabzon, Kıbrıs, İstanbul Örnelemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YELDAN, E. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul: İletişim Yayınları
- YILDIZ, M. (2002). *“Yürürlükteki Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatının Kültür Konuları Açısından Yeterliliği”*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- YÜKSELİR, K. (2006). *“Hatay İli İlköğretim Okullarında 6. ve 7. Sınıflar Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri Çerçevesinde Amaca Uygunluğunun Değerlendirilmesi.”* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.